

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Lucie Chybová

**Mezinárodní dědické právo s důrazem na
evropskou úpravu**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Mgr. Magdalena Pfeiffer, Ph.D.

Katedra: Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 26.2.2021

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 121 948 znaků včetně mezer.

V Praze dne 26. února 2021

Lucie Chybová
diplomantka

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji paní doc. JUDr. Mgr. Magdaleně Pfeiffer, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za vstřícnou spolupráci, cenné odborné připomínky a její lidský a podporující přístup při tvorbě této práce.

V Praze dne 26. února 2021

Lucie Chybová
diplomantka

Obsah

Úvod	1
1 Mezinárodní dědické právo a prameny právní úpravy.....	3
1.1 Metody právní úpravy dědických poměrů s mezinárodním prvkem.....	4
1.2 Prameny mezinárodního dědického práva.....	5
1.2.1 Mezinárodní smlouvy.....	6
1.2.2 Nařízení o dědictví.....	9
1.2.3 Zákon o mezinárodním právu soukromém.....	10
1.3 Vztahy mezi prameny.....	11
2 Dědický statut.....	13
2.1 Štěpení dědického statutu.....	13
2.2 Hraniční určovatelé v mezinárodním dědickém právu.....	14
2.2.1 Státní příslušnost.....	14
2.2.2 Obvyklý pobyt.....	15
2.2.3 Poloha nemovité věci.....	17
3 Rozhodné právo pro dědické poměry dle Nařízení o dědictví.....	18
3.1 Působnost dědického statutu.....	18
3.2 Volba práva dle Nařízení o dědictví.....	19
3.3 Fikce volby práva u pořízení pro případ smrti učiněných před 17.8.2015.....	21
3.4 Obecné kolizní pravidlo.....	21
3.5 Úniková klauzule.....	24
3.6 Zpětný a další odkaz.....	24
3.7 Imperativní normy.....	26
3.8 Výhrada veřejného pořádku.....	27
3.9 Odúmrť.....	29
4 Rozhodné právo pro přípustnost a platnost pořízení pro případ smrti dle Nařízení o dědictví	
31	
4.1 Závěť.....	32
4.2 Dědické smlouvy.....	33
4.3 Volba práva rozhodného pro přípustnost a platnost pořízení pro případ smrti.....	34
4.4 Přípustnost a platnost starších pořízení pro případ smrti.....	35
5 Recentní judikatura Soudního Dvora k Nařízení o dědictví.....	36
5.1 Rozsudek ve věci Mahnkopf.....	36
5.2 Rozsudek ve věci Kubicka.....	38
5.3 Rozsudek ve věci E.E.....	39

Závěr.....	42
Seznam zkratek	45
Seznam použitých zdrojů	46
Abstrakt a klíčová slova	50
Abstract and keywords.....	51

Úvod

Vnitrostátní dědické právo představuje relativně samostatnou oblast občanského práva.¹ Jeho primárním účelem je zajištění rodiny zůstavitele, čímž je blízké právu rodinnému, od něhož dědické právo odvozuje svůj původ.² Výchozími zásadami dědického práva v České republice úzce spjatými s hodnotovým nastavením státu a společnosti jsou zejména zásada zachování hodnot, princip mezigenerační solidarity, zásada autonomie vůle zůstavitele a zásada svobodného nabytí dědictví.³ Důležitost postavení dědického práva v našem právním řádu lze vyčístit též z jeho zakotvení na úrovni ústavního pořádku.⁴

Dle dat Českého statistického úřadu se od roku 2004 do roku 2019 počet cizinců s trvalým nebo dlouhodobým pobytem v České republice více než zdvojnásobil z 254 tisíc na 593 tisíc a vykazuje stále stoupající trend.⁵ Ke dni 1.1.2019 bylo dle Eurostatu 4,9 % obyvatel Evropské Unie (21,8 milionu osob) cizími státními příslušníky, tj. státními příslušníky nečlenských zemí EU.⁶ Není pochyb o tom, že velký vliv na mobilitu obyvatel, ať už z důvodů pracovních, rodinných, studijních, ekonomických nebo rekreačních má v našem prostoru svoboda volného pohybu osob v rámci EU. S narůstajícími počty osob žijících mimo státy svého původu nebo vlastnicích majetek hned v několika státech vzrůstá i potřeba přehledné regulace u případů mezinárodních dědictví. Situace, kdy by nebylo možné s jistotou určit rozhodné právo pro dědění, mohou v krajním případě představovat i překážku volného pohybu osob. Jednoznačnost a stabilita právní úpravy mezinárodního dědického práva je zásadní pro právní jistotu nejen při projednávání pozůstalosti následující úmrtí zůstavitele, ale též pro plánování pozůstalosti, tzv. *estate planning*, kdy si osoby přejí uspořádat své záležitosti již za života a mnohdy tvoří s přihlédnutím k dědickým normám i dlouhodobé plány o nakládání se svým majetkem.

Na tuto potřebu reagovala Evropská Unie přijetím nařízení č. 650/2012 ze dne 4.6.2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (dále též jen „Nařízení

1 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 2.

2 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 2, a DE WAAL, M. *Comparative Succession Law, The Oxford Handbook of Comparative Law*. [cit. dne 18.2.2020] Dostupné z https://www-oxfordhandbooks-com.ezproxy.is.cuni.cz/view/10.1093/oxfordhb/9780199296064.001.0001/oxfordhb-9780199296064-e-034#ref_oxfordhb-9780199296064-note-3458.

3 DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné . Svazek 4. díl čtvrtý: Dědické právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 23-25.

4 Čl. 11 odst. 1 věta druhá usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

5 Český statistický úřad. *Vývoj počtu cizinců v ČR podle pobytu*. [cit. dne 26.10.2020] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>.

6 Eurostat. *Statistika migrace a migrující populace*. [cit. dne 26.10.2020] Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics/cs#Eurostat%20.

o dědictví“), které je ke dni uzavření této práce použitelné (terminologií českého právní řádu účinné) již přes pět let. Nakolik se podařilo naplnit Nařízení o dědictví jeho cíl, kterým bylo zpřehlednit právní úpravu přeshraničních dědictví, zjednodušit dědická řízení s mezinárodním prvkem v rámci členských států Evropské Unie a umožnit plánování přeshraničních pozůstalostí, je jednou z otázek, na které se snaží odpovědět tato práce. Nařízení o dědictví, klíčový právní předpis mezinárodního dědického práva v našem prostoru, a vývoj jeho výkladu stojí v centru pozornosti této práce.

Tato práce si klade za cíl analyzovat z pohledu českého právního řádu relevantní právní úpravu v případech dědictví s mezinárodním prvkem. S ohledem na předepsaný rozsah diplomové práce bylo její zaměření dále zúženo pouze na otázky dědického statutu (tj. práva rozhodného pro dědické poměry) a dále otázky přípustnosti a platnosti pořízení pro případ smrti. Další otázky související s přeshraničním děděním, tedy zejména otázky mezinárodní příslušnosti k projednání dědictví a uznávání a výkon cizích rozhodnutí a osvědčení v dědických věcech jsou ponechány stranou a jsou zkoumány pouze okrajově v souvislosti s hlavním tématem práce.

Úvodní kapitola práce vymezuje předmět mezinárodního dědického práva a dále stručně představuje metody jeho právní úpravy, relevantní prameny platného práva a jejich vzájemné vztahy. V druhé kapitole se práce zaměřuje na vymezení pojmu dědický statut a jeho štěpení, pojmu hraniční určovatel a věnuje se druhům hraničních určovatelů používaných v mezinárodním dědickém právu. Třetí a čtvrtá kapitola tvoří těžiště práce a zabývají se rozhodným právem a přípustností a platností pořízení pro případ smrti dle Nařízení o dědictví. Tyto kapitoly též věnují pozornost volbě práva dle Nařízení o dědictví a podmínkám její platnosti. V závěru práce jsou shrnuty vybrané recentní rozsudky Soudního Dvora Evropské Unie (dále též jen „SD EU“) a dopady judikatury na výklad a aplikaci Nařízení o dědictví.

Pro naplnění cílů práce byl zvolen metodologický postup popisu a obsahové analýzy. Dále bylo na některých místech práce užito metody komparace právních předpisů.

V českém jazyce existuje jen omezené množství zdrojů zabývajících se řešenou problematikou. S ohledem na jazykovou vybavenost byly pro vypracování práce použity též zdroje v anglickém a francouzském jazyce.

1 Mezinárodní dědické právo a prameny právní úpravy

Předmětem mezinárodního dědického práva jsou dědické poměry se vztahem k zahraničí, tedy poměry s přeshraničním prvkem.⁷ Tento vztah k zahraničí je za podmínky, že je pro daný soukromoprávní poměr dostatečně významný, nejčastěji označován zákonným termínem mezinárodní prvek.⁸ V případě, že by se s právními poměry, u nichž není vztah k zahraničí dostatečně významný, zacházelo jako s poměrem s mezinárodním prvkem, tj. užila by se ustanovení mezinárodního práva soukromého, mohlo by s ohledem na očekávání účastníků dojít k narušení jejich právní jistoty podřízením právního poměru cizímu právnímu řádu.

Obecně hovoříme o mezinárodním prvku u soukromoprávních poměrů v případech, kdy je vztah k cizině přítomen u subjektu právního poměru (např. cizí státní příslušník), u skutečnosti právně relevantní pro existenci právního poměru (např. povinnost plnění ze smlouvy na území jiného státu), u předmětu právního poměru (např. nemovitost se nachází na území jiného státu) nebo u právního poměru, který je akcesorický k hlavnímu právnímu poměru, jenž se řídí právem jiného státu (např. ručení u smlouvy o zápůjčce).⁹ V souvislosti s dědickými poměry může být mezinárodním prvkem u subjektu právního poměru cizí státní příslušnost zůstavitele nebo jeho obvyklý pobyt v zahraničí v době úmrtí. Právně relevantní skutečností, která však nepředstavuje mezinárodní prvek, je smrt zůstavitele v cizině.¹⁰ Skutečnost, že k úmrtí došlo v zahraničí, nekonstituuje sama o sobě mezinárodní prvek. Naopak existence majetku zůstavitele na území jiného státu než toho, jehož orgány pozůstalost projednávají, mezinárodním prvkem je.¹¹ Na právní poměry s mezinárodním prvkem budou dopadat normy mezinárodního dědického práva.

Pod úpravu mezinárodního práva soukromého se tradičně zařazuje též mezinárodní civilní právo procesní, které upravuje postup soudů a jiných orgánů a účastníků a vztahy mezi nimi vznikající v rámci civilního procesu s mezinárodním prvkem, zejména pak otázky mezinárodní pravomoci (příslušnosti), právní pomoci ve styku s cizinou, uznání a výkon cizích rozhodnutí a rozhodčích nálezů. Doktrína však v tomto názoru není jednotná.¹² Argumentem pro řazení mezinárodního procesního práva do mezinárodního práva soukromého je zejména skutečnost, že mezinárodní prvek v řízení (např. účastník cizinec, procesní úkon v cizině) se vyskytuje častokrát tehdy, jedná-li se v něm o soukromoprávní poměr, který též zahrnuje

7 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 6.

8 KUČERA, Z.; PAUKNEROVÁ, M.; RŮŽIČKA, K. et al. Mezinárodní právo soukromé. 8. vyd. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, str. 23-24.

9 Tamtéž.

10 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 9.

11 Rozsudek Soudního Dvora ze dne 21. června 2018, Oberle, C-20/17.

12 KUČERA, Z.; PAUKNEROVÁ, M.; RŮŽIČKA, K. et al. Mezinárodní právo soukromé. 8. vyd. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, str. 27.

mezinárodní prvek. Mezinárodní právo soukromé a mezinárodní procesní právo se pak aplikují a fungují souběžně. Odpůrci zařazení mezinárodního procesního práva do oboru mezinárodního práva soukromého naopak tvrdí, že není možné pod něj podřadit normy občanského a obchodního práva, které mají být užity na základě odkazu v kolizní normě v případě poměru s mezinárodním prvkem.¹³ Jedná se totiž o povahou zcela odlišný typ norem, než jsou normy mezinárodního práva soukromého. Nařízení o dědictví obsahuje jak normy mezinárodního práva soukromého, tak i normy mezinárodního procesního práva.

1.1 Metody právní úpravy dědických poměrů s mezinárodním prvkem

V mezinárodním právu soukromém v současné době převládají dva způsoby úpravy poměrů s mezinárodním prvkem, a sice metoda přímá a metoda kolizní. Přímá metoda spočívá ve vytvoření nové věcné normy, která bezprostředně stanovuje práva a povinnosti účastníků soukromoprávního poměru. Obsahuje-li soukromoprávní poměr mezinárodní prvek, budou se práva a povinnosti řídit touto přímou úpravou. Přímou úpravu nalezneme nejčastěji v mezinárodních smlouvách.

Oproti tomu metoda kolizní využívající zvláštního druhu norem, tzv. norem kolizních, sama práva a povinnosti účastníků neupravuje, ale odkazuje na právní řád, kterým se daný soukromoprávní poměr řídí. Právní teorie třídí dále kolizní normy na jednostranné a dvoustranné.¹⁴ Jednostranné kolizní normy vždy podřizují právní poměr jedinému, a to tuzemskému právnímu řádu. Na rozdíl od nich dvoustranné kolizní normy obsahují kritérium či kritéria (tzv. hraniční určovatele), podle kterých je vybrán právní řád, jímž se daný poměr řídí. Výsledkem aplikace kolizních norem je nalezení právního řádu rozhodného pro daný soukromoprávní poměr s mezinárodním prvkem (např. je-li hraničním určovatelem obvyklý pobyt zůstavitele a zůstavitel má obvyklý pobyt na území Slovenska, bude se jeho pozůstalost řídit slovenským právním řádem). Až normy tohoto právního řádu stanoví vlastní práva a povinnosti účastníků. Kolizní normy nemají hmotněprávní povahu.¹⁵ Od hmotněprávních norem se liší svou strukturou. Každá kolizní norma se skládá ze dvou částí, a sice rozsahu a navázání. V rozsahu kolizní normy je vymezen okruh právních otázek, na které se daná kolizní norma vztahuje (tj. např. dědické poměry). Navázáním je daný okruh otázek spojen s rozhodným právním řádem, tzv. statutem. Navázání se uskutečňuje za pomoci hraničních určovatelů (např. státní příslušnost, poslední obvyklý pobyt zůstavitele), jímž je v rámci této práce věnována samostatná kapitola 2.2 Hraniční určovatelé v mezinárodním dědickém právu.

13 KUČERA, Z.; PAUKNEROVÁ, M.; RŮŽIČKA, K. et al. Mezinárodní právo soukromé. 8. vyd. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, str. 27.

14 Tamtéž, str. 107.

15 PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, str. 6.

Dědické právo je specifické svou vazbou na historii, kulturu, tradice a hodnotové nastavení státu. Právní úprava dědického práva na národní úrovni vychází z hluboko zakořeněných historicky a společensky daných příčin. Unifikace norem dědického práva na mezinárodní úrovni je proto velmi nepravděpodobná a stěžejní metodou je z tohoto důvodu metoda kolizní umožňující zachování národních specifík. Kolizní metodu proto užívají jak vnitrostátní normy mezinárodního práva soukromého, tak nadnárodní sjednocovací snahy.¹⁶

Právní úprava kolizních norem je vedena úsilím o dosažení kolizně spravedlivého řešení.¹⁷ Cílem kolizní spravedlnosti je napojení určité právní otázky předvídatelně na jeden z v úvahu přicházejících právních řádů.¹⁸ Jinými slovy se jedná o snahu navázat soukromoprávní poměr s mezinárodním prvkem vhodně a spravedlivě na konkrétní právní řád.¹⁹ Kritérium zvolené zákonodárcem jako hraniční určovatel by mělo zajišťovat, aby byl daný poměr spojen s právním řádem státu, se kterým má úzké a předvídatelné spojení.

1.2 Prameny mezinárodního dědického práva

Právní úpravu mezinárodního dědického práva nacházíme, ostatně stejně jako právní úpravu v mezinárodním právu soukromém v našem prostoru obecně, ve třech rovinách – na úrovni mezinárodní, unijní a vnitrostátní. Prameny mezinárodní úpravy jsou dvoustranné či mnohostranné mezinárodní smlouvy, které tvoří součást českého právního řádu na základě ustanovení čl. 10 Ústavy České republiky za podmínek v něm uvedených. Ustanovení mezinárodních smluv mají v případě kolize s ustanovením zákona obecně aplikační přednost.²⁰ V rovině unijní je formálním pramenem mezinárodního dědického práva nařízení, kterým je obecně na základě čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské Unie přiznána přímá aplikovatelnost a mají v celém svém rozsahu přednost před ustanoveními národních právních řádů. Principy přímé použitelnosti a přednosti práva EU před vnitrostátním právem opakovaně potvrdil ve svém rozhodování SD EU.²¹ Významnou roli při aplikaci unijního práva hraje také SD EU, který poskytuje závazný výklad unijních předpisů. Mezinárodní právo soukromé na vnitrostátní úrovni bývá kodifikováno v národním zákoně o mezinárodním právu soukromém (např. slovenský zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesním č. 97/1963 Zb., švýcarský Internationales Privatrecht...). Těchto pravidel se užije v případě, že se u daného poměru nebo

16 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 13.

17 KUČERA, Z.; PAUKNEROVÁ, M.; RŮŽIČKA, K. et al. Mezinárodní právo soukromé. 8. vyd. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, str. 29.

18 VALDHANS, Jiří. Odchytky od neutrálního kolizního řešení. Brno, 2019. Habilitační práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. str. 32.

19 PFEIFFER, M. Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, str. 16

20 Čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

21 Rozsudek Soudního Dvora ze dne 15. července 1964, Costa vs E.N.E.L., 6/64, a rozsudek Soudního Dvora ze dne 9. března 1978, Amministrazione delle Finanze dello Stato vs Simmenthal, 106/77.

řízení vyskytuje mezinárodní prvek a dané otázky nejsou upraveny mezinárodními smlouvami, nebo unijním právem, nebo v případě, že na vnitrostátní úpravu tyto prameny práva odkazují.

1.2.1 Mezinárodní smlouvy

Mezinárodní smlouvy lze dělit dle různých kritérií, např. dle předmětu úpravy, způsobu sjednávání nebo počtu smluvních stran. Pro účely mezinárodního dědického práva se jako vhodné jeví dělení mezinárodních smluv dle počtu smluvních stran na dvoustranné a mnohostranné. V oblasti mezinárodního dědického práva bylo uzavřeno celkem sedm mnohostranných mezinárodních smluv, šest z nich je výsledkem činnosti mezinárodních organizací, a sice Haagské konference mezinárodního práva soukromého, Mezinárodního ústavu pro sjednocení mezinárodního práva soukromého (tzv. UNIDROIT) a Rady Evropy. Česká republika je smluvní stranou jen jediné z nich, a to Úmluvy o mezinárodní správě pozůstalosti, která navíc upravuje úzký okruh otázek, a proto má právní úprava v multilaterálních mezinárodních smlouvách pro nás malý význam. Dvoustranných smluv má Česká republika v porovnání s jinými státy Evropské Unie uzavřené velké množství.²² Dopady a aplikace dvoustranných mezinárodních smluv jsou obecně výraznější a častější než u smluv mnohostranných.

Česká republika je jednou ze tří smluvních stran Úmluvy o mezinárodní správě pozůstalosti ze dne 2. října 1973.²³ Dále je úmluva závazná pro Slovensko a Portugalsko. Vznikla na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého a je účinná od 1. července 1993. Jejím smyslem je snaha zjednodušit mezinárodní správu movité pozůstalosti vytvořením mezinárodně uznávaného průkazu, který má být vydán správcí nebo správcům pozůstalosti s uvedením jejich konkrétních oprávnění, a to v souladu s právem státu, který potvrzení vydává, nebo ve stanovených případech státu, jehož byl zůstavitel státním příslušníkem. S ohledem na malý počet smluvních stran má tato úmluva minimální praktické dopady. V platnost vstoupila v důsledku rozpadu České a Slovenské federativní republiky, čímž došlo k naplnění podmínky minimálního počtu signatářských států.

Dalšími mezinárodními smlouvami, jež vzešly z činnosti Haagské konference mezinárodního práva soukromého, jsou Úmluva o právu použitelném na formu závěti a Úmluva o právu rozhodném pro dědění majetku zemřelých osob. Úmluva o právu použitelném na formu závěti ze dne 5. října 1961 je z hlediska šíře jejích dopadů nejúspěšnější multilaterální mezinárodní úmlouvou. V době sepsání práce je závazná pro 42 států, z toho 16 členských států

22 PINTENS, W. in DUTTA, A. *European Private International Law and Member State Treaties with Third States*. str. vi.

23 Statusová tabulka. [cit. dne 2.3.2020] Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=83>.

Evropské Unie.²⁴ Unifikuje kolizní normy pro písemné i ústní závěti a také společné závěti více osob. Nedopadá na dědické smlouvy.²⁵ Vychází z myšlenky, že je třeba v co největší míře formální platnost závěti zachovat, pokud splňuje náležitosti stanovené alespoň některým z potencionálně použitelných právních řádů. Dle této Úmluvy je závěť platná, jestliže vyhovuje právnímu řádu místa, kde byla zůstavitelem pořízena, nebo státu, jehož byl zůstavitel občanem ke dni, kdy právní jednání učinil, nebo ke dni jeho úmrtí, nebo kde měl zůstavitel domicil či obvyklý pobyt ke dni, kdy právní jednání učinil, nebo ke dni jeho úmrtí, nebo co do movitých věcí, jestliže vyhovuje právnímu řádu místa, kde se tyto věci nacházejí. Existence Úmluvy a její působení byly brány v potaz při tvorbě Nařízení o dědictví.²⁶ V návrhu Nařízení o dědictví je dokonce uvedeno, že by bylo v zájmu Společenství, aby členské státy, které tak dosud neučinily, Úmluvu ratifikovaly.²⁷ Úmluva o právu rozhodném pro dědění ze dne 1. srpna 1989 má pouhé tři smluvní státy, a to Argentinu, Lucembursko a Švýcarsko, a nikdy nevstoupila v platnost.²⁸ Úmluva obsahuje kolizní úpravu rozhodného práva, institut omezené volby práva rozhodného pro dědění jako celku a dědické smlouvy. Její úpravou se inspiroval i návrh Nařízení o dědictví.²⁹ V rámci činnosti Mezinárodního ústavu pro sjednocení mezinárodního práva soukromého vznikla Úmluva o jednotném právu formy mezinárodní závěti, podepsaná dne 26. října 1973.³⁰ Mezi její signatáře patří např. Austrálie, Belgie, Francie, Ruská federace, Itálie, Spojené státy americké. Úmluva přímo upravuje požadavky na mezinárodní závěť, které musí smluvní státy implementovat do svého právního řádu.

Pod hlavičkou Rady Evropy byla sjednána Úmluva o zavedení evidenčního systému závětí.³¹ Byla podepsána 16. května 1972 v Basileji a v současnosti má 15 smluvních států, z nichž 12 úmluvu ratifikovalo. V platnost vstoupila v důsledku tří ratifikací dne 20. března 1972. Jejím cílem deklarovaným v prvním článku je zjednodušit zjišťování existence závětí zůstavitele. Na rozdíl od většiny mezinárodních smluv Rady Evropy nenese v názvu pojmenování „Evropská“, neboť je určena též nečlenským státům, jejichž profesní organizace

24 Statusová tabulka. [cit. dne 2.3.2020] Dostupné z <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=40>.

25 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 63.

26 Návrh Nařízení o dědictví Komise EU ze dne 14.10.2009. [cit. dne 2.3.2020] Dostupné z [https://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2009/0154/COM_COM\(2009\)0154_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/registre/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2009/0154/COM_COM(2009)0154_EN.pdf).

27 Tamtéž.

28 Statusová tabulka. [cit. dne 2.3.2020] Dostupné z <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=62>.

29 BONOMI, A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 43 al 34.

30 Convention providing uniform law on the form of an international will. [cit. dne 2.3.2020] Dostupné z: <https://www.unidroit.org/instruments/international-will>.

31 Convention on the Establishment of a Scheme of Registration of Wills. [cit. dne 8.3.2020] Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/077>.

notářů se účastnily procesu vytváření úmluvy jakožto pozorovatelé.³² V rámci návrhu byla zvažována varianta zřízení jednotného centrálního registru závětí, avšak nakonec od ní bylo upuštěno, a v úmluvě je zakotven vznik vzájemně spolupracujících národních registrů. Zůstavitel může nechat svou závěť zaregistrovat ve kterémkoliv smluvním státě bez ohledu na svou státní příslušnost nebo místo pobytu. Česká republika není smluvní stranou.

Úmluva o ustanoveních mezinárodního práva soukromého ve věcech dědění, závětí a správy pozůstalosti byla uzavřena 19.11.1934.³³ Smluvními státy jsou Dánsko, Finsko, Island, Norsko a Švédsko. V důsledku její regionální povahy je zkráceně nazývána též Nordická úmluva. I přes její stáří je nadále použitelná.

Česká republika má uzavřené dvoustranné mezinárodní smlouvy, které obsahují speciální ustanovení o přeshraničních dědictvích, s celkem 23 státy.³⁴ Dalších 12 smluv obecně upravuje uznání a výkon cizích rozhodnutí, které mimo jiné dopadají též na věci dědictví.³⁵ Většina dvoustranných mezinárodních smluv týkajících se dědění jsou smlouvy o právní pomoci, které byly sjednány před rokem 1989 se státy bývalého socialistického bloku a které jsou v důsledku kontinuity státu i nadále součástí našeho právního řádu. Výjimkou jsou dvoustranné smlouvy s Uzbekistánem, Ukrajinou, Rumunskem a Polskem, které byly sjednány později. Dvoustranné smlouvy o právní pomoci v sobě obvykle obsahují úpravu nejen právní pomoci v občanských, ale i v trestních věcech. Kolizní normy určující rozhodné právo pro dědění, příp. normy s jurisdikčními kritérii, představují jen malou část jejich vlastního obsahu. S ohledem na přijetí Nařízení o dědictví můžeme dvoustranné smlouvy rozdělovat na ty uzavřené s členskými státy EU, které jsou vázány Nařízením o dědictví, a ty uzavřené se třetími státy. U dvoustranných smluv se státy vázanými Nařízením o dědictví je dále třeba zkoumat, zda se úprava ve smlouvách nedostává do konfliktu s úpravou v Nařízením o dědictví. Více o vztahu mezinárodních smluv a Nařízením o dědictví je uvedeno v podkapitole 1.3 Vztahy mezi prameny. Dvoustrannou smlouvu má Česká republika uzavřenou s těmito členskými státy Evropské Unie: s Bulharskem³⁶, Chorvatskem a Slovinskem³⁷, Maďarskem³⁸, Polskem³⁹, Rumunskem⁴⁰, Španělskem⁴¹ a Kyprem⁴².

32 Convention on the Establishment of a Scheme of Registration of Wills - Explanatory Report. [cit. dne 8.3.2020] Dostupné z <http://www.worldlii.org/int/other/COETSER/1972/6.html>.

33 Convention Between Norway, Denmark, Finland, Iceland And Sweden On Inheritance And Estate Probate. [cit. dne 8.3.2020] Dostupné z: <https://www.global-regulation.com/translation/norway/5961880/convention-between-norway%252c-denmark%252c-finland%252c-iceland-and-sweden-on-inheritance-and-estate-probate.html>.

34 PFEIFFER, M. in DUTTA, A. *European Private International Law and Member State Treaties with Third States*. str. 89.

35 Tamtéž.

36 Vyhláška ministra zahraničí č. 3/1978 Sb.

37 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 207/1964 Sb.

38 Sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 63/1990 Sb.

39 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 2/2006 Sb.

40 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 1/1996 Sb.

41 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 6/1989 Sb.

42 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 96/1983 Sb.

Dvoustranné smlouvy se třetími státy má ČR: s Albánií⁴³, nečlenskými nástupnickými státy bývalé Jugoslávie⁴⁴ (tzn. vyjma výše uvedeného Chorvatska a Slovinska), Mongolskem⁴⁵, Kubou⁴⁶, bývalými státy Sovětského svazu⁴⁷, Vietnamem⁴⁸, Severní Koreou⁴⁹, Ukrajinou⁵⁰, Uzbekistánem⁵¹, Tuniskem⁵², Alžírskem⁵³, Afghánistánem⁵⁴, Sýrií⁵⁵, Jemenem⁵⁶ a Švýcarskem⁵⁷. Smlouva s bývalým Sovětským svazem se dnes aplikuje ve vztahu k Bělorusku, Gruzii, Kyrgyzstánu, Moldavsku a Rusku.⁵⁸ Smlouva s bývalou Jugoslávií je závazná pro nečlenské nástupnické státy Bosnu a Hercegovinu, Černou Horu, Makedonii, Srbsko, Kosovo (a dále též pro členské státy EU Chorvatsko a Slovinsko).⁵⁹

Právní úprava obsažená v mezinárodních smlouvách dopadá jen na majetek, který se nachází na území konkrétních smluvních států. V důsledku toho může vzniknout situace, že dědění majetku na území smluvních států se bude řídit jiným právem než zbytek pozůstalosti. V případě, že nebyla provedena volba práva rozhodného pro dědické poměry, je rozhodným právem určeným na základě dvoustranné mezinárodní smlouvy vždy právní řád jedné nebo druhé smluvní strany.

1.2.2 Nařízení o dědictví

Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení je přímo aplikovatelným právním předpisem Evropské Unie. Nařízení o dědictví vstoupilo v platnost dne 16.8.2012 v souladu se svým čl. 84. Podle čl. 83 odst. 1 se Nařízení o dědictví použije na dědictví osob zemřelých 17.8.2015 nebo později. Jak již z plného názvu právního předpisu plyne, poskytuje Nařízení o dědictví jednotný právní rámec pro mezinárodní příslušnost (orgány kterého státu mají dědictví projednat), rozhodné právo (kterým právem se dědění bude řídit), uznání a výkon rozhodnutí v dědických

43 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 97/1960 Sb.

44 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 207/1964 Sb.

45 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 106/1978 Sb.

46 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 80/1981 Sb.

47 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb.

48 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 98/1984 Sb.

49 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 93/1989 Sb.

50 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 123/2002 Sb.m.s.

51 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 133/2003 Sb.m.s.

52 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 40/1981 Sb.

53 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 17/1984 Sb.

54 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 44/1983 Sb.

55 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 8/1986 Sb.

56 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 76/1990 Sb.

57 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 23/1929 Sb.

58 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 73.

59 Přehled dvoustranných smluv o mezinárodní právní pomoci. [cit. dne 9.3.2020] Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/dvoustranne-smlouvy#Ch>.

věcech (vydaných v ostatních státech, které jsou Nařízením o dědictví vázány) a zavádí institut evropského dědického osvědčení, tj. komplexně upravuje všechny aspekty mezinárodního dědického práva soukromého na úrovni Evropské Unie.⁶⁰ Nařízení o dědictví je závazné pro členské státy Evropské Unie na základě čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské Unie. Výjimku tvoří Dánsko a Irsko, které nejsou Nařízením o dědictví vázány, neboť Dánsko se v rámci EU neúčastní spolupráce v justičních věcech⁶¹ a Irsko se rozhodlo nevyužít možnosti *opt-in* zakotvené v Protokolu č. 21 o postavení Velké Británie a Irska v rámci prostoru svobody, bezpečnosti a práva.⁶² Před vystoupením z Evropské Unie nebylo Nařízením o dědictví vázáno ani Spojené království Velké Británie a Severního Irska. Nařízení o dědictví je bezprostředně použitelné v členských státech EU a jeho implementace do právních řádů členských států na rozdíl od transpozice směrnic není povinná. K Nařízením o dědictví byl však v České republice přijat prováděcí zákon č. 161/2016 Sb., jehož smyslem bylo upravit některé aspekty již existujících vnitrostátních předpisů tak, aby umožnily aplikaci Nařízením o dědictví. Tento prováděcí zákon byl přijat až 4. 5. 2016, tzn. po necelém roce použitelnosti Nařízením o dědictví, a dotýká se v souvislosti se zavedením evropského dědického osvědčení zákona o soudních poplatcích č. 549/1991 Sb., zákona o zvláštních řízeních soudních č. 293/2013 Sb. a zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, vše ve znění pozdějších předpisů.

Nařízením o dědictví se skládá z velmi dlouhé preambule obsahující 83 recitálů a dále samotného textu právního předpisu rozčleněného do 84 článků a 7 kapitol. Přestože sám o sobě není text preambule Nařízením o dědictví formálně právně závazný, hraje *de facto* velmi významnou roli při jeho interpretaci a aplikaci. Preambule naplňuje obdobně jako v jiných nařízeních Evropské Unie roli jakési důvodové zprávy. V preambuli tak lze nalézt cíle, které sleduje evropský zákonodárce přijetím Nařízením o dědictví. Dle recitálu 7 preambule Nařízením o dědictví jimi jsou usnadnění fungování vnitřního trhu odstraněním překážek volného pohybu osob ve vztahu k dědění, tj. usnadnění uspořádání dědických poměrů s mezinárodním prvkem v rámci Evropské Unie a snaha umožnit plánování přeshraničních pozůstalostí.

1.2.3 Zákon o mezinárodním právu soukromém

Základním vnitrostátním pramenem mezinárodního práva soukromého v České republice je zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále též jen „ZMPS“). Současný ZMPS byl přijat v souvislosti s rekodifikací soukromého práva a nabyl účinnosti dnem 1.1.2014 společně se zákony č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a č. 90/2012 Sb., o obchodních

60 ROZEHNALOVÁ, N., VALDHANS, J., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. *Mezinárodní právo soukromé Evropské Unie*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, str. 347.

61 Tamtéž.

62 Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 326, 26.10.2012.

Dostupné také z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012M/TXT&from=EN>.

korporacích. Ustanovení o dědickém právu s mezinárodním prvkem jsou předmětem hlavy VIII ZMPS. ZMPS č. 91/2012 Sb., který nahradil zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním č. 97/1963 Sb., zakotvil nově jako primární kolizní normu pro dědické poměry namísto hraničního určovatele státní příslušnosti zůstavitele hraniční určovatel obvyklého pobytu zůstavitele (ust. § 76 ZMPS). V souvislosti s přijetím Nařízení o dědictví byl do ZMPS vložen § 73a, kterým se hlava VIII ZMPS uvozuje a který výslovně stanoví, že ustanovení této hlavy se nepoužijí na otázky upravené Nařízením o dědictví. Užití právní úpravy v ZMPS je tedy značně omezeno přednostní aplikací Nařízení o dědictví, ale také mezinárodních smluv.

1.3 Vztahy mezi prameny

Vztahu Nařízení o dědictví a mezinárodních smluv se věnuje Nařízení o dědictví ve svých závěrečných ustanoveních. Čl. 75 Nařízení o dědictví stanoví, že Nařízením o dědictví není dotčeno uplatňování těch mezinárodních smluv, jejichž smluvními stranami je členský stát nebo členské státy v době přijetí Nařízení o dědictví. Zároveň však přikazuje ve vzájemných vztazích přednostní aplikaci Nařízení o dědictví před mezinárodními smlouvami uzavřenými výlučně mezi členskými státy, a to v rozsahu právní úpravy obsažené v těchto úmluvách. Jinými slovy členské státy (resp. členské státy EU vázané Nařízením o dědictví) mezi sebou v rozsahu úpravy mezinárodní smlouvy aplikují namísto ní Nařízení o dědictví. V případě, že se jedná o vztahy členského státu s nečlenským státem EU, jenž mají spolu uzavřenou mezinárodní smlouvu (příp. i s jinými státy, tj. mnohostrannou smlouvu), uplatní se v jejich vztazích mezinárodní smlouva.

Vztahuje-li se na určitý dědický právní poměr kolizní úprava obsažená v mezinárodní dvoustranné smlouvě, dle které je určeno rozhodné právo, jež je vždy právem jedné nebo druhé smluvní strany, lze tomuto právu podřídít jen majetek, který se nachází na území smluvních států. Z toho vyplývá, že v případě, že se nachází majetek zůstavitele mimo území těchto smluvních států, bude třeba znovu určit rozhodné právo i pro tento majetek dle příslušného právního předpisu. Je tedy možné, že na různé části pozůstalosti bude aplikováno jiné právo. To je nežádoucí z hlediska složitosti a časové náročnosti řízení a právní jistoty. Nařízení o dědictví je na rozdíl od dvoustranných smluv univerzálně použitelné a dle něj určené rozhodné právo může být i právem třetího státu.

Oproti Nařízení o dědictví, které poskytuje komplexní právní úpravu mezinárodního dědického práva, některé mezinárodní smlouvy poskytují pouze dílčí úpravu otázek spojených s přeshraničním děděním. V případě, že má taková mezinárodní smlouva přednost před aplikací Nařízení o dědictví, ale určitá oblast právní úpravy v ní chybí, aplikuje stát vázaný Nařízením o dědictví úpravu této otázky v Nařízení o dědictví, čímž opět dochází k nežádoucímu štěpení

použité právní úpravy. Dutta považuje existenci mezinárodních smluv uzavřených členskými státy EU (resp. těch států vázaných Nařízením o dědictví) se třetími státy za Achillovu patu Nařízení o dědictví a zastává názor, že by je členské státy měly vypovědět nebo změnit, neboť nabourávají jednotnou aplikaci Nařízení o dědictví a vytváří překážky jednotného rozhodování v rámci EU.⁶³ Česká republika v současné době neinicuje změny v dotčených mezinárodních smlouvách.⁶⁴

Aplikace českého zákona o mezinárodním právu soukromém v dědických věcech je výrazně omezena Nařízením o dědictví a právní úpravou v mezinárodních smlouvách. Ustanovení Hlavy VIII ZMPS Dědické právo se tedy využijí výjimečně a mají povahu zbytkových norem.

63 DUTTA, A., WURMNEST, W. in DUTTA, A., WURMNEST, W. *European Private International Law and Member State Treaties with Third States*. str. 1.

64 Ministerstvo zahraničních věcí. [cit. dne 27.10.2020] Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/mezinarodni_smlouvy/index.html.

2 Dědický statut

Termínem statut nazývá nauka mezinárodního práva soukromého právní řád rozhodný pro konkrétní soukromoprávní poměr. V souvislosti s děděním mluvíme o dědickém statutu (též *lex successionis*, *lex hereditatis*), jakožto o právním řádu rozhodném pro poměry dědické. Vymezení, které vztahy spadají pod pojem poměry dědické a jsou tak řízeny dědickým statutem, je obsaženo v jednotlivých pramenech mezinárodního dědického práva.

2.1 Štěpení dědického statutu

Stanoví-li kolizní norma pro pozůstalost jako celek jako rozhodný jediný právní řád, mluvíme o tzv. jednotném dědickém statutu. Dědění veškerého majetku v pozůstalosti se pak bude řídit tímto právním řádem. Jiné právní úpravy však vycházejí z tzv. rozštěpeného dědického statutu, dle kterého se určuje zvlášť rozhodný právní řád pro věci movité a zvlášť pro věci nemovité. V případě rozštěpeného statutu je vždy u věcí nemovitých jako rozhodný stanoven právní řád státu, kde se nemovitá věc nachází, tzv. *lex rei sitae*.⁶⁵

Právními řády vycházejícími z jednotného dědického statutu jsou např. právní řády Slovenska, Německa, Rakouska, Maďarska, Španělska a Itálie.⁶⁶ Z jednotného dědického statutu vychází též zákonná úprava v České republice v ZMPS a unijní úprava v Nařízení o dědictví. Státy, jejichž vnitrostátní právní úprava vychází ze štěpeného dědického statutu, jsou např. Francie, Velká Británie, Irsko a státy USA.⁶⁷ Výhodou štěpeného statutu je, že jeho aplikací často dojde ke sjednocení rozhodného práva a práva soudu či jiného orgánu, který ve věci rozhoduje (tzv. soulad *forum-ius*). V takovém případě pak orgán rozhoduje podle vlastního, nikoliv cizího rozhodného práva. Nejvýraznější nevýhodou štěpení dědického statutu je, že se může lišit okruh dědiců pro nemovité a movité věci v pozůstalosti, v závislosti na různé zákonné úpravě dědické posloupnosti v rozhodných právních řádech.

Od kolizního štěpení je odlišováno štěpení funkční, kdy hranice mezi užitím různých právních řádů nespočívá v povaze věcí a práv v pozůstalosti, ale ve vymezení relativně samostatných právních otázek, které se mají řídit právním řádem určeným na základě zvláštní kolizní normy. Může se jednat např. o otázky způsobilosti pořídit závěť.⁶⁸ Štěpení funkční a kolizní fungují na sobě nezávisle.

65 JOKLOVÁ, Andrea. *Dědictví v mezinárodním právu soukromém*. Praha, 2011. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, str. 58.

66 BŘÍZA, BŘICHÁČEK, FIŠEROVÁ, Komentář: Zákon o mezinárodním právu soukromém, 1. vydání, 2014, s. 413 – 425.

67 Tamtéž.

68 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 21.

2.2 Hraniční určovatelé v mezinárodním dědickém právu

Skutečnost relevantní pro daný soukromoprávní poměr obsažená v kolizní normě, na jejímž základě určujeme rozhodný právní řád, se v teorii mezinárodního práva soukromého nazývá pojmem hraniční určovatel. Vhodně zvolený hraniční určovatel v navázání kolizní normy by měl vést co nejjednodušeji a nejjasněji k právnímu řádu, jehož užití je pro daný soukromoprávní poměr předvídatelné. Zároveň by se mělo jednat o právo, které má s daným poměrem co nejbližší a faktický vztah.⁶⁹ Při vymezení hraničních určovatelů je dále třeba uvažovat o tom, v jaké míře může subjekt soukromoprávního poměru vědomě ovlivnit rozhodné právo změnou hraničního určovatele, tj. zda je žádoucí, aby bylo možné měnit jej vlastním jednáním a případně jak snadno. Hraniční určovatel by také měl být přesně ukotven z hlediska času. Není-li v kolizní normě hraniční určovatel časově zafixován, vznikají u déletrvajících skutečností nejasnosti, ke kterému okamžiku mají být posuzovány.⁷⁰ U kolizních norem práva dědického jsou zpravidla jako rozhodující stanoveny skutečnosti v době úmrtí zůstavitele. V oblasti mezinárodního dědického práva mezi nejvýznamnější hraniční určovatele patří státní příslušnost zůstavitele, obvyklý pobyt zůstavitele a poloha nemovité věci z pozůstalosti.

2.2.1 Státní příslušnost

Hraniční určovatel státní příslušnosti, též *lex patriae*, je v kontinentální právní kultuře historicky nejvýznamnější. Státy *common law* hraniční určovatel státního občanství neznají a namísto něj tradičně vycházejí z kritéria domicilu.⁷¹ Státní příslušnost se jako vhodné kritérium jeví díky jeho relativně trvalé povaze, neboť normy pro nabývání a pozbývání státního občanství jsou poměrně přísné, a tak se během života občanství zpravidla často nemění. Z jeho povahy se jedná o kritérium formální. Existence státní příslušnosti se hodnotí vždy dle práva státu, o jehož občanství se jedná.⁷² Výhodou vedle jeho stability je též skutečnost, že jej lze snadno zjistit nahlédnutím do cestovního pasu nebo do evidence obyvatel. Nevýhodou může být optikou dnešní globalizované doby skutečnost, že vazby soukromoprávního poměru mohou být mnohem užší se státem a potažmo právním řádem odlišným od státu, ke kterému váže subjekt státní občanství. Dalším argumentem proti hraničnímu určovateli státní příslušnosti mohou být zvýšené náklady na zjišťování a aplikaci cizího práva odlišného od *lex fori* (tj. práva rozhodujícího orgánu). S tímto argumentem se lze ztotožnit jen částečně, jelikož vhodným souladným legislativním zakotvením kolizních norem a jurisdikčních kritérií je možné docílit harmonie *forum-ius* tak, aby rozhodující orgány zásadně užívaly své právo.

69 HAYTON, D., Determination of the Objectively Applicable Law Governing Succession to Deceaseds' Estates, [cit. dne 22.2.2020] Dostupné z : http://www.successions.org/08_Hayton.pdf.

70 KUČERA, Z.; PAUKNEROVÁ, M.; RŮŽIČKA, K. et al. Mezinárodní právo soukromé. 8. vyd. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, str. 117.

71 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 24.

72 PFEIFFER, M.: Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013, str. 24.

Právní úprava předvídá také případy, kdy má osoba více než jednu státní příslušnost a poskytuje pravidla pro jejich řešení. ZMPS ve svém § 28 stanoví v případě vícečetného občanství přednost české státní příslušnosti, tj. rozhodným bude v případě kolize státní občanství České republiky.

Právní úpravy užívající ve své primární dědické kolizní normě hraniční určovatel *lex patriae* zůstavitele mají např. v Turecku, Bosně a Hercegovině, Finsku, Švédsku, Maďarsku a Itálii.⁷³ Státní příslušnost zůstavitele v době smrti byla hraničním určovatelem též v českém zákoně o mezinárodním právu soukromém a procesním do 31.12.2013.

2.2.2 Obvyklý pobyt

Hraniční určovatel obvyklého pobytu („*habitual residence*“) vznikl na půdě Haagské konference soukromého práva a jako pojem mezinárodního práva soukromého se okrajově objevuje už v prvních haagských úmluvách z počátku 20. století.⁷⁴ V 50. letech 20. století se obvyklý pobyt výrazně prosazuje v mezinárodních úmluvách z oblasti rodinného práva.⁷⁵ Od 70. let 20. století se obvyklý pobyt vyskytuje ve většině mezinárodních úmluv přijatých v rámci činnosti Haagské konference soukromého práva.⁷⁶ Haagská Úmluva o právu rozhodném pro dědění z roku 1989⁷⁷, která upřednostnila hraniční určovatel obvyklého pobytu před tradiční státní příslušností, nikdy nevstoupila v platnost. Její úpravou se však inspiroval návrh Nařízení o dědictví.⁷⁸ Zrod a prosazení obvyklého pobytu souvisí s jeho rolí kompromisního kritéria, jež poskytlo východisko v konfliktu mezi zastánci hraničního určovatele státní příslušnosti a hraničního určovatele domicilu.⁷⁹ Z mezinárodních úmluv začal pod vlivem členství států EU v Haagské konferenci soukromého práva obvyklý pobyt pronikat též do evropského mezinárodního práva soukromého.⁸⁰ Poprvé se objevil jako vedlejší jurisdikční kritérium (tj. jako kritérium pro stanovení mezinárodní příslušnosti) v Bruselské úmluvě z roku 1968.⁸¹ Obvyklý pobyt se dále prosadil jako jeden z hraničních určovatelů v kolizních normách v Římské úmluvě z roku 1980.⁸² V současné době se hraniční určovatel obvyklého pobytu uplatní v pozitivním

73 BŘÍZA, BŘICHÁČEK, FIŠEROVÁ, Komentář: Zákon o mezinárodním právu soukromém, 1. vydání, 2014, s. 413 – 425 a PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str.26.

74 PFEIFFER, M.: Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013, str. 51.

75 Tamtéž, str. 52.

76 Tamtéž, str. 54.

77 Convention on Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons (uzavřená dne 1.8.1989) [cit. dne 30.3.2020] Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=62>.

78 BONOMI, A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Reglement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 43 al 34.

79 PFEIFFER, M.: Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013, str. 50.

80 Tamtéž, str. 66.

81 Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 27. září 1968.

82 Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřená k podpisu v Římě dne 19. června 1980.

právu EU jako kolizní kritérium dle nařízení Řím I,⁸³ nařízení Řím II,⁸⁴ dle nařízení Řím III. (přijátého v režimu posílené spolupráce, není pro ČR závazné),⁸⁵ nařízení o výživném⁸⁶ a v Nařízení o dědictví (někdy též označovaném jako nařízení Řím IV.).

Od počátku byla jako hlavní přednost obvyklého pobytu vnímána jeho faktická povaha a též skutečnost, že se jednalo o pojem mezinárodního původu, tudíž nebyl zatížen rozdílnými definicemi v různých právních řádech.⁸⁷ I přes četné hlasy volající po jeho definici Haagská konference soukromého práva opakovaně odmítla obvyklý pobyt definovat.⁸⁸ Ani v unijních normách není obvyklý pobyt definován. V českých jazykových verzích některých unijních předpisů je obvyklý pobyt („*habitual residence*“) též překládán jako obvyklé bydliště. Oba tyto pojmy jsou obsahově totožné a zaměnitelné.⁸⁹ Pojem obvyklý pobyt se vyskytuje i mimo rámec mezinárodního práva soukromého např. v unijních normách sociálního zabezpečení. Ani tam není definován.

Pojem obvyklého pobytu pro účely unijních norem je zásadně nutné vykládat autonomně, tj. nezávisle na jeho významu v národních právních řádech nebo dle mezinárodních smluv.⁹⁰ Vzhledem k jeho výskytu v různých unijních kolizních normách a jurisdikčních pravidlech s různými účely, pro různé osoby a napříč právními odvětvími se lze setkat s názory zastávajícími diferencovanou interpretaci obvyklého pobytu.⁹¹ Bonomi uvádí, že přijmeme-li premisu, že obvyklý pobyt je třeba posuzovat vždy v rámci konkrétní unijní normy, jejíž je součástí, lze s ohledem na četnost užívání pojmu obvyklého pobytu napříč právem mezinárodního práva soukromého vymežit jeho určité jednotné jádro.⁹² Pfeiffer dovozuje, že v rámci mezinárodního práva soukromého lze vycházet z jednotných relevantních skutečností pro posouzení obvyklého pobytu, avšak rozdílné bude hodnocení těchto skutečností v závislosti na funkci konkrétní právní normy.⁹³

83 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).

84 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II).

85 Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky.

86 Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností.

87 PFEIFFER, M.: Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013, str. 55.

88 Tamtéž.

89 Tamtéž, str. 56.

90 Tamtéž, str. 120.

91 Tamtéž, str. 133.

92 BONOMI A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Reglement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 309 al. 7.

93 PFEIFFER, M.: Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013, str. 134.

2.2.3 Poloha nemovité věci

Hraniční určovatel *lex rei sitae* je v mezinárodním dědickém právu typický pro kolizní právní úpravy vycházející ze štěpeného statutu. Takovou právní úpravu nalezneme zejména ve dvoustranných mezinárodních smlouvách. Právem rozhodným pro dědění nemovitých věcí je pak právní řád místa, kde se nemovitá věc nachází. Spolu s hraničním určovatelem polohy nemovité věci bývá v mezinárodních smlouvách zakotvena též výlučná pravomoc státu, kde se nemovitá věc nachází (např. čl. 35 odst. 2 a čl. 38 odst. 3 smlouvy o právní pomoci s Vietnamem).⁹⁴ Takovou úpravou dochází k tomu, že příslušný orgán rozhoduje podle práva svého státu a nevznikají ani potíže pramenící z různé úpravy věcných práv nebo veřejnoprávních požadavků na zápis věci do veřejného rejstříku cizího státu. K této problematice blíže v následující podkapitole Působnost dědického statutu a dále v kapitole Recentní judikatura Soudního Dvora Evropské Unie k Nařízení o dědictví.

94 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 98/1984 Sb.

3 Rozhodné právo pro dědické poměry dle Nařízení o dědictví

3.1 Působnost dědického statutu

Nařízení o dědictví vychází z jednotného dědického statutu. Dědickým statutem určeným na základě čl. 21 (tj. dle obvyklého pobytu zůstavitele nebo na základě únikové doložky) nebo čl. 22 (tj. volbou práva) Nařízení o dědictví se dle čl. 23 odst. 1 Nařízení o dědictví řídí dědictví jako celek, tedy bez ohledu na to, zda se jedná o dědictví movité, nemovité nebo nehmotné.⁹⁵ Čl. 23 odst. 2 Nařízení o dědictví demonstrativně uvádí výčet otázek, na které se rozhodné právo použije. Jsou jimi zejména otázky zahájení dědického řízení, určení oprávněných osob a jejich příslušných podílů, dědická způsobilost, přechod majetku práv a závazků na oprávněné osoby, podmínky a účinky přijetí či odmítnutí dědictví či odkazu, započtení daru, pravomoci oprávněných osob ve vztahu ke správě pozůstalosti, odpovědnost za dluhy, jakož i případné nároky, jež osoby zůstaviteli blízké mohou mít vůči pozůstalosti či dědicům.

Rozsah stanovený čl. 23 je dále modifikován zvláštními normami čl. 24 až čl. 33 Nařízení o dědictví, které konkrétní otázky spojují s právním řádem, který je určen jiným způsobem než právo rozhodné pro dědění (obsahují tzv. samostatné navázání). Čl. 24 až 27 Nařízení o dědictví spojuje různé aspekty pořízení pro případ smrti s právem, kterým by se řídilo dědění majetku po osobě v den, kdy pořízení pro případ smrti osoba pořídila. Čl. 28 a 29 Nařízení o dědictví připouštějí vedle splnění požadavků práva rozhodného pro dědění též použití právního řádu určeného na základě sekundárního hraničního určovatele. Čl. 30 Nařízení o dědictví nařizuje použití zvláštních pravidel vázaných k dědění specifického majetku (nemovitosti, podniky) z důvodů ekonomických, rodinných či společenských, pokud jsou podle práva státu, kde se nacházejí, použitelná nezávisle na dědickém statutu. Čl. 31 Nařízení o dědictví upravuje tzv. adaptaci věcných práv, kdy dovolává-li se osoba věcného práva, které jí náleží dle práva rozhodného pro dědění, a dané věcné právo neexistuje v právním řádu členského státu, kde se jej osoba dovolává, má být věcné právo přizpůsobeno nejbližšímu rovnocennému věcnému právu. Tímto přizpůsobením věcného práva je zasaženo do působení dědického statutu. Blíže se problematice adaptace věnuje též v kapitole 4 Recentní judikatura Soudního Dvora k Nařízení o dědictví. Čl. 32 Nařízení o dědictví obsahuje věcnou normu, která stanoví, že zemřou-li dvě nebo více osob současně a zároveň není jisté pořadí jejich smrti, a současně se jejich dědění řídí rozdílnými právními řády, které tuto situaci neupravují nebo ji upravují rozdílně, nemají tito zůstavitelé vůči sobě navzájem žádná dědická práva.

⁹⁵ BONOMI A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 365 al 2.

3.2 Volba práva dle Nařízení o dědictví

Volba práva účastníky soukromoprávních poměrů (tzv. *professio iuris*) je v mezinárodním právu soukromém tradičně vyhrazena zejména oblasti smluvního práva a obchodních vztahů. Nařízení o dědictví přineslo volbu práva pro dědické poměry do právního řádu České republiky jako novinku. Čl. 22 odst. 1 Nařízení o dědictví umožňuje každé osobě zvolit si jednostranným projevem vůle za svého života jiné právo než právo obvyklého pobytu v době smrti, jímž se bude řídit její dědictví jako celek. Nařízení o dědictví však omezuje možnost volby práva pouze na právo státu, jehož je osoba (zůstavitel) státním příslušníkem v době uskutečnění volby práva nebo v době smrti. Osoba, která má více státních občanství, si může zvolit právo kteréhokoli ze států, jehož je státním příslušníkem v době volby nebo v době smrti (čl. 22 Nařízení o dědictví). Důvodem limitace okruhu právních řádů, které zůstavitel může zvolit, je dle důvodové zprávy ochrana zájmů oprávněných blízkých osob zůstavitele.⁹⁶ Preambule v recitálu čl. 38 Nařízení o dědictví zdůvodňuje omezení tak, že je třeba zajistit vazbu mezi zůstavitelem a zvoleným dědickým statutem a zamezit takové volbě práva, která úmyslně maří legitimní očekávání osob s právem na povinný díl. V protikladu k hodnotám, které chrání tato ustanovení, stojí hodnota testovací svobody zůstavitele. Nařízení o dědictví tento střet řeší právě limitací právních řádů, které může zůstavitel platně zvolit. K ochraně nepominutelných dědiců před svévolnou volbou práva zůstavitelem poskytuje Nařízení o dědictví rozhodujícímu orgánu prostor pro uplatnění výhrady veřejného pořádku a mechanismů proti obcházení zákona. Nařízení o dědictví blíže nespecifikuje, zda je nutné zvolit právo konkrétně jmenovaného státu, nebo může zůstavitel uvést v pořízení pro případ smrti, že volí právo státu, jehož bude ke dni smrti státním příslušníkem (tzv. dynamická nebo abstraktní volba práva). Názory doktríny se v této otázce různí.⁹⁷ Argumentem pro platnost dynamické volby práva je, že připouští-li Nařízení o dědictví volbu práva konkludentně, mělo by připouštět i volbu dynamickou jakožto jasnější a jednoznačnější (*argumentum a minori ad maius*). Dále dle mého názoru pro tento výklad jednoduše svědčí i skutečnost, že Nařízení o dědictví tento požadavek na pořizovatele neklade (*a silentio legis*). Lze se ale setkat i s názorem, že je třeba zvolit konkrétní stát s uvedením jeho názvu pod sankcí neplatnosti.⁹⁸

Dle čl. 22 odst. 1 Nařízení o dědictví lze zvolit právo pro dědictví jako celek. Ze znění článku lze *a contrario* dovodit, že Nařízení o dědictví dílčí volbu práva pouze pro část pozůstalosti nepřipouští. Zůstaviteli tedy není umožněno platně zvolit např. pro nemovité věci nacházející se v různých státech příslušné *lex rei sitae*. Výjimku stanoví čl. 83 odst. 2 Nařízení o

96 Návrh Nařízení o dědictví [online]. Ze dne 14.10.2009 [cit. 11.11.2020] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A52009PC0154>.

97 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 120.

98 ŘÍHA, Martin. Evropské dědické nařízení vstoupilo v platnost. *Ad Notam*. 2012, **2012**(5), 14-17.

dědictví, dle kterého je platná volba práva učiněná zůstavitelem zemřelým po 16.8.2015, jestliže je tato dílčí volba v souladu s mezinárodním právem soukromým státu, jehož byl zůstavitel v době volby práva státním příslušníkem nebo na jehož území měl obvyklý pobyt. V důsledku tohoto přechodného ustanovení by se na zůstavitelem určenou část pozůstalosti aplikovalo jím zvolené právo a na zbytek právo určené dle pravidel kapitoly III. Nařízení o dědictví. Za platnou volbu práva by měla být považována dle recitálu 40 preambule Nařízení o dědictví i volba takového vnitrostátního práva, které samo volbu dědického statutu neupravuje.

Volba práva, resp. změna nebo odvolání volby práva, musí být dle čl. 22 odst. 2 a 4 Nařízení o dědictví učiněny buď výslovně prohlášením ve formě pořízení pro případ smrti (dále též jen „pořízení“), nebo z ustanovení pořízení musí vyplývat (tzv. konkludentní volba práva). Pořízením pro případ smrti je dle čl. 3 odst. 1 písm. d) Nařízení o dědictví závěť, společná závěť a dědická smlouva. Dle recitálu 39 by za volbu vyplývající z pořízení po případ smrti bylo možné považovat situaci, kdy zůstavitel v pořízení pro případ smrti odkazuje na konkrétní právní předpis nebo právo státu, jehož je státním příslušníkem. Zda je takové prohlášení o volbě práva platné co do formy je třeba posoudit dle čl. 27 Nařízení o dědictví, tj. dle příslušných ustanovení upravujících formální platnost pořízení pro případ smrti. Věcná (materiální) platnost, tj. zejména otázky způsobilosti osoby učinit pořízení a náležitosti její vůle, se dle čl. 22 odst. 3 Nařízení o dědictví řídí zvoleným právem.

Nařízení o dědictví nestanovuje požadavek učinit volbu práva v pořízení pro případ smrti písemně. Lze tedy uvažovat i o platnosti ústně provedené volby práva. Dle čl. 1 odst. 2 písm. f) je z působnosti Nařízení o dědictví otázka formální platnosti ústních pořízení pro případ smrti vyloučena. Ohledně platnosti ústní volby práva by se tedy aplikovala ustanovení příslušných mezinárodních smluv nebo právo orgánu státu, jež ve věci rozhoduje (tj. *lex fori*).⁹⁹

Je-li volba práva obsažená v dědické smlouvě, je třeba na ni nahlížet jako na volbu, která není učiněna zůstavitelem jednostranně. Taková volba má povahu dohody, což má dopady na její odvolatelnost zůstavitelem. Dle čl. 25 Nařízení o dědictví se přípustnost, věcná platnost a závazné účinky mezi stranami včetně podmínek pro zrušení dědické smlouvy řídí právem, které by se dle Nařízení o dědictví užilo pro dědění po osobě, kdyby zemřela ke dni uzavření této smlouvy. Z tohoto vyplývá, že i odvolatelnost volby práva obsažené v dědické smlouvě se řídí právem, které by se dle Nařízení o dědictví aplikovalo, kdyby osoba zemřela ke dni uzavření dědické smlouvy.¹⁰⁰

99 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 128.

100 BONOMI A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 356 al. 76.

Problematická otázka pramenící z různých hraničních určovatелů pro platnost volby práva a pro platnost pořízení pro případ smrti je, zda by zůstavitel byl pořídil pro případ smrti, kdyby si byl vědom neplatnosti volby práva, nebo naopak, a nakolik tedy lze platnost volby práva a platnost pořízení pro případ smrti, která volbu obsahuje, považovat za oddělitelné. V případě, kdy zřejmě zůstavitel nezamýšlel uskutečnit jedno právní jednání bez druhého, Bonomi dovozuje, že je třeba k volbě práva nepřihlížet a dědický statut stanovit na základě obecného kolizního pravidla Nařízení o dědictví.¹⁰¹

3.3 Fikce volby práva u pořízení pro případ smrti učiněných před 17.8.2015

Dle čl. 83 odst. 4 Nařízení o dědictví se za právo zvolené v souladu s Nařízením o dědictví považuje právo státu, jehož právo by si zůstavitel dle čl. 22 Nařízení o dědictví mohl zvolit a zároveň zůstavitel pořídil před 17.8.2015 (tj. před datem použitelnosti Nařízení o dědictví) v souladu s tímto právem. V důsledku tohoto ustanovení tak může výjimečně dojít ke změně dědického statutu i bez projevu vůle zůstavitele takovou volbu učinit. S ohledem na závažnost takové změny by dle mého názoru mělo být ustanovení vykládáno restriktivně. Účelem ustanovení čl. 83 odst. 4 je zajistit kontinuální přechod od hraničního určovatele státní příslušnosti, který dominoval ve vnitrostátních úpravách před přijetím Nařízení o dědictví, k hraničnímu určovateli obvyklého pobytu.¹⁰²

3.4 Obecné kolizní pravidlo

Ustanovení čl. 21 odst. 1 Nařízení o dědictví představuje primární kolizní normu, která se uplatní, je-li dána působnost Nařízení o dědictví a zároveň není platně učiněna volba práva. Čl. 21 stanoví, že rozhodným právem pro dědění je právo státu, ve kterém měl zůstavitel svůj obvyklý pobyt v době smrti. Rozhodné právo dopadá na dědictví jako celek. Kolizní norma tedy vychází z jednotného dědického statutu a rozhodné právo na jejím základě určené se aplikuje jak na movité, tak nemovité věci v pozůstalosti. Jednotný dědický statut je jedním z nosných principů celé koncepce Nařízení o dědictví.

Jak již bylo uvedeno výše, unijní předpisy a tedy ani Nařízení o dědictví, neposkytují legální definici obvyklého pobytu, resp. obvyklého pobytu zůstavitele.¹⁰³ K faktorům, které mají být v rámci určování obvyklého pobytu zůstavitele brány v úvahu, se však vyjadřuje recitál 23 a 24 preambule Nařízení o dědictví. Podle nich by měl rozhodující orgán posoudit životní okolnosti zůstavitele v průběhu let před jeho smrtí a v době jeho smrti, zejména pak délku,

101 BONOMI A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. *Le droit européen des successions. Commentaire du Reglement (UE) n 650/2012.* 2e édition. str. 344 al. 51.

102 PFEIFFER, M. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 136

103 ROZEHNALOVÁ, N., VALDHANS, J., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. *Mezinárodní právo soukromé Evropské Unie*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, str. 349.

pravidelnost, podmínky a důvody pobytu zůstavitele na území konkrétního státu. Z těchto kritérií je zjevné, že obvyklý pobyt zůstavitele má být posuzován pro každý jednotlivý případ na základě konkrétních skutkových okolností.¹⁰⁴ Hraniční určovatel obvyklého pobytu se tímto výrazně odlišuje od formálního kritéria státní příslušnosti, pro jehož určení se otázky skutkového charakteru neposuzují. Recitál 24 Nařízení o dědictví pamatuje též na případy, kdy je stanovení obvyklého pobytu zůstavitele obtížné, např. odešel-li zůstavitel z důvodů profesních či ekonomických do jiného státu, avšak udržoval si úzký a trvalý vztah se státem původu. V takovém případě je po zvážení konkrétních okolností případu možné považovat za stát obvyklého pobytu i nadále stát původu zůstavitele. Preambule dále vyzdvihuje, že by se mělo jednat o stát, ve kterém leží středisko zájmů zůstavitelovy rodiny a jeho společenského života a vždy vykazovat úzký a trvalý vztah dědictví a dotčeného státu. Problematické může být určení obvyklého pobytu typicky např. u osob pracujících v zahraničí (zejména pak vojáků, diplomatů, nebo profesionálních sportovců), nebo u seniorů, kteří se z ekonomických důvodů ve stáří zdržují v zařízeních péče na území jiného státu nebo pobývají část roku kvůli příznivějším klimatickým podmínkám v přímořských státech odlišných od státu jejich původu. V takových případech je třeba pečlivě zvažovat životní okolnosti konkrétního zůstavitele. Dalšími zvláštními, nicméně pouze podpůrnými, faktory pro určení obvyklého pobytu mohou být dle recitálu 24 *in fine* státní příslušnost zůstavitele nebo umístění většiny jeho majetku.¹⁰⁵ Založení obvyklého pobytu není vázáno na žádné formalizované jednání ze strany zůstavitele.¹⁰⁶

Nejasné je časové určení, po jak dlouhé době v novém státě může být obvyklý pobyt založen. Haagská Úmluva o právu rozhodném pro dědění z roku 1989, která byla do jisté míry inspirací Nařízení o dědictví, vycházela z minimální doby pobytu pěti let.¹⁰⁷ Normativní text Nařízení o dědictví ani jeho preambule žádnou minimální časovou hranici neuvádějí. Pro zjišťování obvyklého pobytu pro účely dědického řízení je však nepochybně vhodné posuzovat hlouběji delší úsek života zůstavitele než např. pro stanovení obvyklého pobytu strany smluvních závazků na základě nařízení Řím I.¹⁰⁸ I to je dle mého názoru jasným argumentem pro diferencovaný výklad pojmu obvyklý pobyt, a to v závislosti na kontextu normy, jíž je součástí. Minimální doba „usazení“ ve státě obvyklého pobytu tedy není nijak stanovena a je spíše třeba posoudit míru integrace zůstavitele v daném místě.

104 Tamtéž.

105 Stanovisko Generálního advokáta M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONY přednesené dne 26. března 2020, ve věci C-80/19, [cit. dne 31.3.2020] Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=224738&pageIndex=0&doclang=CS&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=2752101>.

106 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 30.

107 Čl. 3 odst. 2. Úmluvy o právu rozhodném pro dědění majetku zemřelých osob z 1.8.1989.

108 PFEIFFER, M. in *Pocota prof. JUDr. Květoslavu Růžičkovi, CSc., k 70. narozeninám, Poláček, B. (ed.). Několik úvah nad obvyklým pobytem zůstavitele – klíčovým pojmem nařízení o dědictví*. Praha. Wolters Kluwer, 2016, str. 336.

Dosud nejednotný názor panuje ohledně nezbytnosti subjektivního kritéria (tzv. *animus manendi*) u obvyklého pobytu, tj. úmyslu osoby se na místě dlouhodobě zdržovat a založit zde svůj obvyklý pobyt.¹⁰⁹ Z textu preambule Nařízení o dědictví je možné vyčíst pouze objektivní kritéria. Generální Advokát M. Campos Sánchez-Bordony ve svém stanovisku ve věci C-80/19 předneseném dne 26. března 2020 rozděluje kritéria v preambuli uvedená na objektivní (délka a pravidelnost pobytu) a subjektivní (důvody a podmínky pobytu), tj. provádí odlišné dělení kritérií, a za subjektivní považuje výslovně uvedené kritérium důvodů a podmínek pobytu. Stanovisko generálního advokáta nicméně není samo o sobě právně závazné, jelikož pravomoc závazně vykládat unijní právní akty dle čl. 267 Smlouvy o fungování EU náleží výlučně Soudnímu Dvoru Evropské Unie.¹¹⁰ Rozsudek Soudního Dvora v téže věci se k problematice objektivních a subjektivních kritérií obvyklého pobytu zůstavitele nevyjadřuje a odkazuje pouze na recitály 23 a 24.¹¹¹ Z téhož rozsudku, který navazuje na stanovisko generálního advokáta a předchozí judikaturu, jasně vyplývá, že místo obvyklého pobytu zůstavitele může být určeno jen v jediném členském státě. Výklad v tom smyslu, že se připouští více než jeden stát obvyklého pobytu zůstavitele, by byl neslučitelný s cíli Nařízení o dědictví, neboť by vedl by ke štěpení dědictví, a proto nemůže obstát.¹¹²

Jako nevýhodu obvyklého pobytu zůstavitele lze vnímat, že je v čase nestabilní a v hraničních případech špatně předvídatelný, neboť je jeho posouzení založené na výše uvedených vágně formulovaných kritériích v rukách rozhodujícího orgánu. Na druhou stranu založení obvyklého pobytu na podkladě faktických, nikoliv právních otázek, je též jeho hlavní předností, pro které byl tento hraniční určovatel zvolen jako nejvhodnější pro dnešní dynamickou a globalizovanou dobu, kdy fyzické osoby často nespojují celý svůj život s jediným státem.

3.5 Úniková klauzule

Čl. 21 odst. 2 Nařízení o dědictví zakotvuje tzv. únikovou klauzuli nebo také únikovou doložku, která umožňuje výjimečně použít jako rozhodné právo namísto práva určeného dle odst. 1 téhož ustanovení Nařízení o dědictví právo státu, se kterým měl v době smrti zůstavitel zjevně užší spojení. Účelem únikových doložek v mezinárodním právu soukromém je zmírnit přísnost obecné kolizní normy a dostat požadavku individuální spravedlnosti.¹¹³ Na druhou stranu možnost využití únikové klauzule v rukách rozhodujícího orgánu narušuje předvídatelnost a právní jistotu stran právního poměru.¹¹⁴ Z tohoto důvodu by měl být požadavek zjevně užšího

109 PFEIFFER, M.: Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013, str. 140.

110 Čl. 252 Smlouvy o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 326, 26.10.2012.

Dostupné také z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012M/TXT&from=EN>.

111 Rozsudek Soudního Dvora ze dne 16.7.2020, C-80/19.

112 Rozsudek Soudního Dvora ze dne 12.10.2017, Kubicka, C-218/16.

113 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 141.

114 Tamtéž.

spojení vykládán restriktivně.¹¹⁵ Recitál 25 preambule zdůrazňuje, že kritérium nejužšího vztahu by nemělo být užíváno jako náhradní hraniční určovatel v případech, kdy je určení obvyklého pobytu zůstavitele obtížné. Únikovou klauzuli aplikuje rozhodující orgán z úřední povinnosti, avšak je pravděpodobné, že účastníci budou v průběhu řízení předkládat tvrzení a důkazy za účelem přesvědčit rozhodující orgán o vhodnosti jejího užití. Otázkou je, zda vůbec může nastat situace, kdy zjevně nejužší vztah může existovat k jinému státu než právě státu obvyklého pobytu, který je jako takový založen na úzké vazbě zůstavitele na toto místo. Komentář uvádí jako příklad situaci, kdy osoba (budoucí zůstavitel) odejde před relativně krátkou dobou do jiného státu, který lze určit jako stát jejího obvyklého pobytu, ale osoby dědiců a majetek významné hodnoty zanechá ve státě svého původu.¹¹⁶ Únikovou doložku nelze aplikovat, byla-li zůstavitelem platně učiněna volba práva.¹¹⁷ Užití únikové doložky ale může být řešením v situaci, kdy je volba práva, jíž je stanoveno jako právo rozhodné právo státu, s nímž měl zůstavitel zjevně užší spojení, z důvodu formálních nedostatků neplatná. V takovém případě by aplikace únikové doložky zajistila prosazení vůle zůstavitele.

3.6 Zpětný a další odkaz

Zpětný odkaz (též *renvoi* či *remise*) a další odkaz (též *transmise*) jsou instituty obecného mezinárodního práva soukromého užívané napříč obory práva i právními řády. Jejich podstatou je, že kolizní norma přikazuje použít právní řád státu jako celek, tj. nikoli jen materiální právo vztahující se na konkrétní právní poměr, ale i ustanovení mezinárodního práva soukromého obsažená v daném právním řádu. V případě zpětného odkazu mezinárodní právo soukromé právního řádu cizího státu, který byl stanoven na základě příslušné tuzemské kolizní normy, odkazuje zpět do tuzemského práva.¹¹⁸ K dalšímu odkazu dochází, když kolizní norma tuzemského práva odkazuje na zahraniční právní řád, jehož kolizní normy odkazují na právo třetího státu.¹¹⁹ Účelem institutů zpětného a dalšího odkazu je snaha dosáhnout mezinárodní harmonie rozhodnutí v dědických věcech.¹²⁰

Nařízení o dědictví upravuje zpětný a další odkaz v čl. 34. Pokud odkáže kolizní norma Nařízení o dědictví na právo členského státu (tj. státu vázaného Nařízením o dědictví), odkazuje

115 BONOMI A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Reglement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 317 al. 25.

116 POPESCU, Andrei Dan. Guide on international private law in succession matters. Notaries of Europe[online]. Publikováno dne 28. 2. 2015 [cit. 6.11.2020], s. 81 <http://www.notaries-of-europe.eu/index.php?pageID=11975>.
BONOMI A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Reglement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 318, al. 32.

117 Tamtéž, str. 332, al. 22.

118 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Instituty českého mezinárodního práva soukromého. Praha: Wolters Kluwer, 2016. str. 94.

119 Tamtéž.

120 BONOMI A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Reglement (UE) n 650/2012. 2e édition. str.560 al. 2.

tím pouze na hmotné právo tohoto státu a zpětný a další odkaz se neuplatní. I v případě, že by byl takový zpětný odkaz připuštěn, nestalo by se v důsledku unifikace kolizních pravidel v Nařízení o dědictví nic jiného, než že by byl dědický statut určený dle obvyklého pobytu zůstavitele tímto odkazem potvrzen, protože jsou členské státy vázány stejnou právní úpravou v Nařízení o dědictví.

Zpětný a další odkaz je dle čl. 34 odst. 2 Nařízení o dědictví vyloučen v případě stanovení dědického statutu v důsledku aplikace únikové klauzule dle čl. 21 odst. 2 a v důsledku volby práva dle čl. 22. Týž článek rovněž vylučuje zpětný a další odkaz na právo dle čl. 27, čl. 28 písm. b) a čl. 30 Nařízení o dědictví. V důsledku těchto výluk se zpětný a další odkaz uplatní zásadně pouze v případech, kdy je dědický statut stanoven dle obecné kolizní normy čl. 21 odst. 1 Nařízení o dědictví. Čl. 34 odst. 1 stanoví, že právem třetího státu určeného na základě Nařízení o dědictví se rozumí právo včetně jeho norem mezinárodního práva soukromého za podmínky, že tyto normy odkazují na právo některého členského státu, nebo na právo jiného třetího státu, který by uplatnil své vlastní právo. To znamená, že pokud by právo stanovené dle Nařízení o dědictví odkázalo na právo třetího státu, které by odkazovalo zpět do práva jakéhokoli členského státu vázaného Nařízením o dědictví, bude takový odkaz přijat a užije se právo tohoto členského státu. Dalším příkladem fungování ustanovení čl. 34 je situace, kdy právo stanovené dle Nařízení o dědictví odkáže na právo třetího státu, jehož kolizní ustanovení dále odkazují do práva jiného třetího státu, jenž obsahuje kolizní normy potvrzující jako právo rozhodné právo tohoto jiného třetího státu. V takovém případě bude další odkaz přijat a aplikuje se právo tohoto jiného třetího státu.¹²¹ Pro situaci, kdy by právo jiného třetího státu nestanovilo uplatnění svého vlastního práva, ale odkazovalo by na právo dalšího třetího státu, už Nařízení o dědictví neposkytuje výslovné řešení.¹²² Na rozdíl od textace ustanovení 21 odst. 1 ZMPS také čl. 34 Nařízení o dědictví *expressis verbis* nezamezuje tzv. bludnému kruhu, který nastává, když kolizní normy prvního státu odkážou na právní řád druhého státu, jež odkáže zpět na právo prvního státu včetně jeho mezinárodního práva soukromého. Doktrína se ale přiklání k názoru, že ping pong mezi právními řády musí být po prvním zpětném či dalším odkazu přerušen.¹²³

Nevýhodou připuštění zpětného a dalšího odkazu vůči třetím státům je, že jeho aplikace může vést ke štěpení dědického statutu, což je v přímém rozporu se základním principem Nařízení o dědictví – jednotou dědictví. K použití více právních řádů (tzv. *dépeçage*, mozaikové úpravě) na základě užití zpětného nebo dalšího odkazu dle Nařízení o dědictví dojde, jestliže

121 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. str. 116.

122 PFEIFFER, M. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 181.

123 WAUTELET, P. in BONOMI, A., WAUTELET, P. *Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012*. 2e édition. str.566 al. 17.

rozhodný právní řád třetího státu je založený na principu štěpeného dědického statutu pro movité a nemovité věci a oba druhy věcí jsou součástí pozůstalosti, a dále v případě, že zůstavitel zanechal nemovité věci na území více států a kolizní norma stanoví jako rozhodné *lex rei sitae*. Domnívám se však, že s ohledem na limitované užití zpětných a dalších odkazů dle Nařízení o dědictví obecně takové situace budou v praxi málo časté.

3.7 Imperativní normy

Imperativní normy jsou dle definice obsažené v Nařízení Řím I., která je použitelná i pro imperativní normy dle Nařízení o dědictví, taková ustanovení, jejichž dodržování je pro stát při ochraně veřejného zájmu natolik zásadní, že se použijí bez ohledu na právo, kterým se soukromoprávní poměr řídí.¹²⁴ Přestože tyto normy ústavního, správního, finančního nebo trestního práva nestanovují práva a povinnosti stran soukromoprávního poměru, jejich aplikace může mít důsledky pro postavení jeho účastníků.¹²⁵ ZMPS obecně vymezuje nutně použitelná ustanovení právních předpisů ve svém § 3.

Imperativních (též nutně použitelných nebo absolutně kogentních) norem, se týká čl. 30 a rec. 54 Nařízení o dědictví. Čl. 30 Nařízení o dědictví hovoří o „zvláštních omezujících pravidlech týkajících se či ovlivňujících dědění v souvislosti s určitými aktivy“, tj. nepoužívá výše vymezené termíny, ale dovoluje u zvláštních druhů majetku (určité nemovitosti, podniky) použití zvláštních pravidel *lex rei situs*, která z ekonomických, rodinných či společenských důvodů ovlivňují jeho dědění, a to za podmínky, že jsou tato pravidla podle práva státu, kde se věc nachází, použitelná nezávisle na právu rozhodném pro dědění. Tato omezující pravidla je třeba aplikovat nejen v případě, kdy je dědický statut stejný jako *lex fori*, ale též v situaci, kdy se dědictví řídí právem cizího státu.¹²⁶ Omezujícími pravidly je třeba se řídit i v případě, že je právem rozhodným pro dědictví z pohledu Nařízení o dědictví právo třetího státu. Právní úprava imperativních norem dle Nařízení o dědictví se liší od úpravy v jiných unijních nařízeních, která předvídají bez ohledu na právo, které je pro daný soukromoprávní poměr rozhodné, použití zejména imperativních ustanovení *lex fori*. Podle Nařízení o dědictví se však aplikují imperativní ustanovení, jež jsou součástí právního řádu státu, ve kterém se majetek nachází, tj. může dojít k aplikaci imperativních ustanovení více států „najednou“, vždy ve vztahu k majetku, který se nachází na jeho území. Omezující absolutně kogentní pravidla se uplatní bez ohledu na způsob určení dědického statutu (ať už bylo rozhodné právo určené na základě obecného kolizního pravidla čl. 21 Nařízení o dědictví, tak i v případě, že zůstavitel učinil volbu práva dle čl. 22

124 čl. 9 odst. 1 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).

125 KUČERA, Z.; PAUKNEROVÁ, M.; RŮŽIČKA, K. et al. Mezinárodní právo soukromé. 8. vyd. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, str. 229.

126 WAUTELET, P. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 522 al 24.

Nařízení o dědictví). Omezující pravidla dle čl. 30 Nařízení o dědictví takto určený dědický statut určitým způsobem modifikují.

Logickou otázkou je, která ustanovení obsahují tato omezující pravidla ve smyslu čl. 30 Nařízení o dědictví. Přehled se snaží poskytnout Portál evropské e-justice v sekci dědická řízení. Jak je ale na první pohled po navštívení webu zřejmé, ne všechny státy vázané Nařízením o dědictví informaci o vnitrostátních omezujících pravidlech zveřejnily.¹²⁷ Česká republika uvedla, že její právní řád žádná omezující pravidla nestanovuje.¹²⁸ Pfeiffer uvádí, že v našem právním řádu by se za pravidlo ve smyslu čl. 30 Nařízení o dědictví dalo považovat ust. § 704 odst. 1 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, kterým se při rozdělení pozůstalosti soudem dává přednostní právo na rodinný závod členům rodiny, kteří se na jeho provozu podíleli. Omezující ustanovení v cizích právních řádech se týkají např. dědění zemědělských a lesních pozemků, církevních nemovitostí, zbraní a střeliva, přechodu sociálního bydlení, nebo nabývání nemovitostí cizími státními příslušníky.¹²⁹

Recitál 54 Nařízení o dědictví uvádí, že za omezující pravidla dle čl. 30 nelze považovat pravidla mezinárodního práva soukromého, podle nichž by byly nemovitosti posuzovány podle jiného rozhodného práva než věci movité (tj. dle kterých by docházelo ke štěpení dědického statutu), ani ustanovení o povinném dědickém podílu, dle kterého by byl takový podíl větší než podíl dle dědického statutu určeného podle Nařízení o dědictví.

3.8 Výhrada veřejného pořádku

V Nařízení o dědictví je výhrada veřejného pořádku zakotvena v čl. 35, který je formulován tak, že použití ustanovení práva určeného na základě Nařízení o dědictví může být odmítnuto pouze v případě, že by bylo zjevně neslučitelné s veřejným pořádkem (též *ordre public*) místa soudu. Veřejným pořádkem se rozumí soubor právních i neprávních pravidel, na nichž leží právní základy společenského řádu určité společnosti.¹³⁰ To, jaké normy jsou považovány za součást norem veřejného pořádku státu, určuje každý stát sám, tj. mohou se napříč státy Evropské Unie lišit. S ohledem na závaznost Listiny základních práv Evropské Unie a Evropské úmluvy o lidských právech však lze určitě říct, že veřejný pořádek v členských státech má společný základ a k uplatnění výhrady veřejného pořádku mezi právy členských států

127 Portál evropské e-justice. Omezení dědění – zvláštní pravidla. [cit. dne 17.11.2020] Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_restrictions_on_successions_special_rules-487-cs.do?clang=cs.

128 Portál evropské e-justice. Omezení dědění – zvláštní pravidla. Česká republika. [cit. dne 17.11.2020] Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_restrictions_on_successions_special_rules-487-cz-cs.do?member=1.

129 Portál evropské e-justice. Omezení dědění – zvláštní pravidla. [cit. dne 17.11.2020] Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_restrictions_on_successions_special_rules-487-cs.do?clang=cs.

130 KUČERA, Z.; PAUKNEROVÁ, M.; RŮŽIČKA, K. et al. Mezinárodní právo soukromé. 8. vyd. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, str.192.

tedy může docházet jen zcela výjimečně.¹³¹ Předpoklady aplikace výhrady na ustanovení práva dědického statutu jsou, že právo rozhodné pro dědění je právem odlišným od *lex fori* a zároveň existuje rozpor ustanovení cizího práva s veřejným pořádkem místa soudu. Podmínka zjevné neslučitelnosti s veřejným pořádkem je splněna u ustanovení cizího práva, které vede k nepřijatelným a šokujícím výsledkům.¹³² Legitimním důvodem pro odmítnutí užití ustanovení dědického statutu, který je právem cizího státu, je zejména jejich nedovolený diskriminační charakter, který vytváří nerovnosti mezi dědici nebo odkazovníky na základě náboženského přesvědčení, pohlaví nebo na základě okolností jejich narození (rozdílná práva pro osoby narozené v manželství a mimo něj).¹³³ Taková ustanovení jsou v rozporu s veřejným pořádkem všech členských států Evropské Unie, neboť její primární právo diskriminaci z těchto důvodů důrazně zakazuje. Dědické normy, které vylučují z dědění osoby bez vyznání nebo jiného vyznání a stanovují menší dědický podíl dcerám oproti synům existují v islámském právu.¹³⁴ Dalšími situacemi, ve kterých je třeba zvážit, zda je potřebné uplatnit výhradu veřejného pořádku, mohou být případy přípustnosti svěrenského nástupnictví, dědických smluv, společné nebo vzájemné závěti. Bonomi uvádí, že v rozporu s veřejným pořádkem členských států nemusí vždy být situace, kdy právo místa soudu nezná institut manželství osob stejného pohlaví nebo registrovaného partnerství na rozdíl od práva rozhodného pro dědění, které osobám v těchto svazcích přiznává dědická práva.¹³⁵ Hlavním měřítkem při posuzování by pak mělo být, zda je i při dědění z titulu těchto svazků zachována ochrana pozůstalých dětí.¹³⁶ Miler označuje institut veřejného pořádku za jednu z „bezpečnostních pojistek“ Nařízení o dědictví.¹³⁷ Povinný díl dědice požívá v Německu na rozdíl od jiných právních řádů ústavní ochrany. Řídí-li se dědické poměry cizím právem a zároveň dědicové, kteří by dle německého práva měli právo na povinný díl, nedědí vůbec nebo menší než povinný díl, může to být v rozporu s německým veřejným pořádkem. Německý Federální ústavní soud v tomto smyslu rozhodl ve věci ústavní stížnosti v roce 2005.¹³⁸ K aplikaci výhrady veřejného pořádku dle Nařízení o dědictví tedy může v obdobném případě ze strany německých rozhodujících orgánů potencionálně dojít i z důvodu

131 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 187.

132 BONOMI, A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 575 al. 2.

133 BONOMI, A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 584 al. 16.

134 Tamtéž.

135 BONOMI, A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 600.

136 Tamtéž.

137 MILER, Dorota. The EU Succession Regulation and forced heirship: a potential violation of German public policy? *Journal of Private International Law*. 2020 (16), str. 334-349.

138 Rozsudek Německého Federálního ústavního soudu ze dne 19.4.2005, sp.zn. 1 BvR 1644/00, [cit. dne 30.11.2020] Dostupné z: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2005/04/rs20050419_1bvr164400en.html.

nezanechání povinného dílu. Pokud by německé soudy setrvaly na výše uvedeném stanovisku v souvislosti s Nařízením o dědictví, významně by to narušilo jeho uplatňování, neboť jde proti smyslu Nařízení o dědictví – jedinému a zjednodušenému řízení o dědictví.

Aplikace výhrady veřejného pořádku je na místě i tehdy, když pravidlo dědického statutu v konkrétním případě nezpůsobí diskriminační výsledek. Například jestliže je pozůstalým dcerám přiznán poloviční dědický podíl oproti synům, ale zůstavitel zanechá pouze jedinou dceru. Přestože takové užití výhrady se může jevit jako pouze akademické, odpovídá smyslu institutu, kterým je dát rozhodujícímu orgánu možnost neaplikovat pravidla, jejichž použití je v konkrétním státě nepřijatelné.¹³⁹ S ohledem na závažnost odmítnutí aplikace práva určeného na základě kolizní normy Nařízení o dědictví v recitálu 58 zdůrazňuje, že výhrada veřejného pořádku má být výjimečným nástrojem. Věta druhá téhož recitálu uvádí, že rozhodující orgány by neměly mít možnost aplikovat výhradu, pokud by tím byla porušena Listina základních práv Evropské Unie a zvláště její čl. 21, který zakazuje diskriminaci v jakékoli formě.

3.9 Odúmrť

Odúmrť obecně rozumíme pozůstalost, kdy zůstavitel nezanechal dědice z porřízení pro případ smrti ani ze zákonné posloupnosti, v důsledku čehož tato pozůstalost připadne státu. Napříč právními řády států můžeme vysledovat dva vnitrostátní přístupy k úpravě odúmrť. První přístup, na kterém je vystavěna vnitrostátní právní úprava odúmrť v České republice, přiznává státu postavení dědice svého druhu – postavení posledního dědice (*ultimus heres*). Ustanovení § 1634 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, vytváří právní fikci, dle které se má na stát hledět jako na zákonného dědice, který nemá právo dědictví odmítnout. Má-li stát postavení dědice, má právo na pozůstalost jako celek, ať už byla zanechána kdekoli. Jiné státy, např. Francie,¹⁴⁰ vycházejí ve své vnitrostátní právní úpravě z principu svrchovanosti státu a právo na odúmrť nepovažují toliko za institut dědického práva jakožto práva soukromého, ale spíše za právo pramenící z výsadního postavení státu jako autority v rámci práva veřejného, které státu umožňují ujmout se věcí bez pána nacházejících se na jeho území. Tyto obtížně slučitelné přístupy se pro přeshraniční odúmrť snaží překlenout úprava Nařízení o dědictví ve svém čl. 33. Jestliže dle práva rozhodného pro dědění, které bylo určené dle Nařízení o dědictví, neexistuje pro majetek v pozůstalosti dědic ani odkazovník podle porřízení pro případ smrti a zároveň ani žádná fyzická osoba není dědicem ze zákona, použití rozhodného práva nebrání uplatnění práva členského státu nebo subjektu určeného daným členským státem (např. obci) se ujmout podle svého práva vlastnictví majetku z dědictví, který se nachází na jeho území. Jinými slovy pokud

139 BONOMI, A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 600.

140 Čl. 809 a násl. Code Civil.

je pozůstalost (nebo i jen její část)¹⁴¹ dle dědického statutu bez dědiců z pořízení pro případ smrti i bez dědiců ze zákona, které jsou fyzickými osobami (tj. bez všech dědiců kromě státu), umožňuje Nařízení o dědictví státům, jejichž systém odúmrti je založen na principu svrchovanosti, ujmout se dědictví zanechaném na jejich území dle jejich vnitrostátních pravidel. V takové situaci už dále rozhodné právo pro dědění není relevantní. Tato právní úprava řeší pouze pozitivní konflikt, tj. situaci, kdy si více států činí nárok na odúmrtí. Negativní konflikt, při kterém stát, jehož právo je dědickým statutem, považuje odúmrtí za nárok z titulu svrchovanosti, a stát, na jehož území se odúmrtí nachází, naopak považuje odúmrtí za dědickoprávní nárok, a tedy žádný z těchto států se pozůstalosti neujme, Nařízení o dědictví neřeší. V důsledku výše uvedeného postupu se masa pozůstalosti může rozpadnout do několika částí, které přecházejí na státy jako právní nástupce samostatně. K ochraně věřitelů čl. 33 *in fine* (a blíže také recitál 56) Nařízení o dědictví pro takovou situaci stanovuje možnost věřitelů uspokojovat své pohledávky z celé zanechané pozůstalosti bez ohledu na to, kde se majetek nachází.

Výkladové vodítko k tomu, jak určit, na území kterého státu se majetek nachází, Nařízení o dědictví neposkytuje. Z logiky věci je problematické určení u věcí movitých, a zejména těch nehmotných. Nařízení o dědictví neuvádí ani časový okamžik, ke kterému má být poloha věci posuzována. Komentářová literatura se shoduje, že by bylo při výkladu vhodné použít čl. 2 bodu 9 Nařízení Rady č. 1346/2000 ze dne 29.5.2000 o úpadkovém řízení, který detailně vymezuje termín „členský stát, kde se majetek nachází“.¹⁴²

141 PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 145.

142 WAUTELET, P. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 556, PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 146.

4 Rozhodné právo pro přípustnost a platnost pořízení pro případ smrti dle Nařízení o dědictví

Nařízení o dědictví stanovuje zvláštní kolizní normy pro přípustnost a platnost pořízení pro případ smrti v čl. 24 až 27. Důvodem, proč přípustnost a platnost pořízení pro případ smrti nespadá pod stejnou kolizní normu jako dědické poměry, je snaha zamezit situaci, kdy by nebyla pořízení pro případ smrti dle dědického statutu, který se mezi dnem sepsání pořízení a dnem úmrtí může změnit, přípustná či platná (tj. pokud by pořizovatel učinil pořízení dle jiného práva, než kterým se bude řídit jeho pozůstalost). Nařízení o dědictví v tomto místě pracuje s pojmy přípustnost, věcná a formální platnost a závazné účinky pořízení pro případ smrti. Věcnou platnost vymezuje článek 26 odst. 1 Nařízení o dědictví, který vyjmenovává její prvky, a sice:

a) způsobilost osoby činící pořízení takové pořízení učinit (pokud by se řídila věcná platnost pořízení českým právem - testamentární způsobilost § 1525 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, nikoliv svéprávnost – ta je vyloučena z působnosti Nařízení o dědictví čl. 1 odst. 2 písm. b)),

b) zvláštní důvody bránící osobě, která činí pořízení, pořídit ve prospěch určitých osob (např. § 1493 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, bránící pořídit ve prospěch zdravotnického nebo sociálního zařízení, v jehož péči se zůstavitel nachází, jinak než formou veřejné listiny),

c) přípustnost zastoupení pro účely pořízení pro případ smrti (dle českého práva se zastoupení pro pořízení závěti nepřipouští § 1494 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, musí se jednat o osobní projev vůle),

d) výklad pořízení (v českém právu výkladová pravidla zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník),

e) podvod, nátlak, omyl a další otázky vztahující se k vůli pořizovatele (např. § 1529 až 1531 občanského zákoníku).

Přípustnost je považována za aspekt věcné platnosti. V případě, kdy není pořízení pro případ smrti přípustné dle práva, které je pro něj rozhodné, bude takové pořízení neplatné.¹⁴³ Formální platností je třeba rozumět formální požadavky pro pořízení pro případ smrti (např. požadavek na formu veřejné listiny, svědky). Z působnosti Nařízení o dědictví jsou dle čl. 1 odst. 2 písm. f) vyloučeny otázky formální platnosti ústně provedených pořízení pro případ smrti. Jejich platnost se tak řídí právním řádem stanoveným na základě mezinárodní úmluvy či vnitrostátní právní

143 BONOMI, A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 411, al 9.

úpravy mezinárodního práva soukromého. Dle recitálu 53 Nařízení o dědictví se za formální požadavek považuje omezení povolené formy pro určité skupiny osoby na základě určitých aspektů jejich způsobilosti (např. předepsaná forma závěti pro osoby, které nenabýly plné svéprávnosti – veřejná listina § 1526 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

Rozsah kolizní normy o účincích pořízení pro případ smrti je třeba konfrontovat s čl. 23 Nařízení o dědictví, který vymezuje působnost dědického statutu určeného na základě čl. 21 nebo 22. Dědickým statutem (a ne právem rozhodným pro účinky pořízení pro případ smrti) se bude řídit např. vydědění, povinný díl a přechod majetku, práv a závazků na oprávněné osoby.

4.1 Závěť

Dle čl. 3 odst. 1 písm. d) Nařízení o dědictví jsou pořízeními pro případ smrti závěť, společná závěť a dědická smlouva. Tyto pojmy je však třeba vykládat autonomně a jejich vnitrostátní označení vždy nebude korespondovat s jejich zařazením dle Nařízení o dědictví. Čl. 24 Nařízení o dědictví obsahuje kolizní normu, která dopadá na všechna pořízení pro případ smrti ve smyslu Nařízení o dědictví s výjimkou dědických smluv. Definici závěti Nařízení o dědictví neobsahuje. Přitom pojem závěť je použit též v definici společné závěti v čl. 1 odst. 1 písm. d) Nařízení o dědictví. Společnou závětí je dle ní závěť ustanovená dvěma či více osobami v jediné listině (tzv. *joint wills*). Substraktivní metodou i přes chybějící definici závěti můžeme dojít k závěru, že čl. 24 Nařízení o dědictví se aplikuje na všechna pořízení pro případ smrti, která nevychází z dohody mezi osobami (dále též jen „jiná pořízení pro případ smrti“), a tudíž pojmovým znakem závěti dle Nařízení o dědictví je jednostrannost daného právního jednání *mortis causa* s absencí vzájemnosti.

Dle čl. 24 Nařízení o dědictví se přípustnost a věcná platnost jiných pořízení pro případ smrti řídí právem, které by se dle Nařízení o dědictví použilo na dědění majetku pořizovatele, pokud by zemřel v den, kdy bylo pořízení pro případ smrti učiněno (dále též jen „hypotetickým právem“). Toto hypotetické právo je dědickým statutem určeným na základě čl. 21 (obecné kolizní pravidlo) nebo čl. 22 Nařízení o dědictví (volba práva) ke dni učinění pořízení. Znamená to, že je tedy rozhodné právo pro přípustnost a věcnou platnost známo již v den, kdy je pořízení učiněno.

Právní úprava formální platnosti pořízení pro případ smrti je vystavěna na principu *favor validitatis*. Závěť, společná závěť i dědická smlouva je dle čl. 27 odst. 1 Nařízení o dědictví co do formy platná, jestliže vyhovuje požadavkům alespoň jednoho z dotčených právních řádů, které Nařízení o dědictví předvídá, a sice:

- a) státu, v němž bylo pořízení vyhotoveno, nebo

- b) státu, jehož byl zůstavitel nebo alespoň jedna z osob, jejichž dědictví se týká dědická smlouva, státním příslušníkem, a to buď v době pořízení nebo v době smrti,
- c) státu, v němž měl zůstavitel nebo osoby, jejichž dědictví se dědická smlouva týká, bydliště, a to buď v době pořízení nebo v době smrti,
- d) státu, v němž měl zůstavitel nebo osoby, jejichž dědictví se dědická smlouva týká, bydliště nebo obvyklý pobyt, a to buď v době pořízení nebo v době smrti, a nebo
- e) pokud jde o nemovitost, pak státu, kde se daná nemovitost nachází.

Dle čl. 75 Nařízení o dědictví členské státy vázané Nařízením o dědictví, které jsou zároveň smluvními státy Haagské úmluvy o právu použitelném na formu závětí ze dne 5. října 1961, namísto čl. 27 Nařízení o dědictví o formální platnosti písemně vyhotovených pořízení používají mezi sebou i nadále odpovídající ustanovení uvedené úmluvy. Formální platnost dědických smluv do rozsahu působnosti Úmluvy o právu použitelném na formu závětí nespadá a smluvní státy vázané Nařízením o dědictví tak budou aplikovat čl. 27 Nařízení o dědictví.

4.2 Dědické smlouvy

Dědické smlouvy pro účely Nařízení o dědictví definuje čl. 3 odst. 1 písm. b) Nařízení o dědictví poměrně široce. Dědickou smlouvou je dle něj smlouva, včetně smlouvy vyplývající ze vzájemných závětí (tzv. *mutual wills* – pořízení mezi dvěma osobami, jenž je nastaveno recipročně), která ať už úplatně či bezúplatně upravuje práva k budoucí pozůstalosti nebo pozůstalostem jedné či více osob, které jsou smluvními stranami. Definicí dědické smlouvy ve smyslu Nařízení o dědictví tak naplňuje např. i smlouva o pořízení nebo naopak nepořízení závětí (*common law* – „*contract to make, or not to make, a will*“). Čl. 25 Nařízení o dědictví dělí dědické smlouvy na ty, které se týkají dědění po jedné osobě a na ty, které se týkají dědění po několika osobách. Čl. 25 odst. 1 Nařízení o dědictví stanoví, že pro přípustnost, věcnou platnost a závazné účinky mezi stranami, včetně podmínek pro její zrušení, se dědické smlouvy týkající se dědění jedné osoby řídí hypotetickým právem stanoveným dle Nařízení o dědictví ke dni pořízení, tj. obdobně jako u jiných pořízení pro případ smrti dle čl. 24 odst. 1 Nařízení o dědictví. Dědická smlouva týkající se dědění po více než jedné osobě je dle čl. 25 odst. 2 věty první přípustná jen pokud je přípustná podle všech právních řádů, které by se dle Nařízení o dědictví použily pro dědění po všech zúčastněných osobách v případě jejich smrti ke dni uzavření dědické smlouvy. I přes použití slovního spojení „po všech zúčastněných osobách“ (v anglické jazykové verzi „*all the persons involved*“, ve francouzské jazykové verzi „*de chacune des personnes concernées*“) se domnívám, že v tomto místě měl unijní zákonodárce na mysli po všech zůstavitelích, jejichž dědění se dědická smlouva týká, neboť by to tak lépe odpovídalo systematickému Nařízením o dědictví. Pokud je dědická smlouva týkající se více než jednoho dědictví

dle předchozího pravidla přípustná, bude se její věcná platnost, závazné účinky mezi stranami, včetně podmínek pro její zrušení, řídit tím právem, k němuž má nejužší vztah. Zároveň se však musí jednat o jedno z hypotetických práv dle věty první čl. 25 odst. 2 Nařízení o dědictví. Jaká kritéria je třeba vzít v úvahu při posuzování nejužšího vztahu právního řádu k dané dědické smlouvě Nařízení o dědictví nepředepisuje. Bonomi uvádí jako skutková kritéria relevantní pro určení nejužšího vztahu na první místě místo uzavření dědické smlouvy (*lex loci actu*), a dále obvyklý pobyt pořizovatelů, jejich státní příslušnost a místo, kde se nachází většina předmětného majetku. Do úvahy lze dne Bonomiho vzít též státní příslušnost a bydliště osob oprávněných z dědické smlouvy.¹⁴⁴ Poměrně vágní kritérium nejužšího vztahu může být překážkou spolehlivého plánování pozůstalosti.

4.3 Volba práva rozhodného pro přípustnost a platnost pořízení pro případ smrti

Nařízení o dědictví umožňuje kromě volby dědického statutu dle čl. 22 Nařízení o dědictví také volbu práva pro přípustnost a platnost pořízení pro případ smrti. V případě, že si zůstavitel právo pro přípustnost a platnost pořízení pro případ smrti platně zvolí, neuplatní se kolizní řešení dle čl. 24 odst. 1 (pro závěti a společné závěti) nebo dle čl. 25 odst. 1 a 2 (pro dědické smlouvy), ale rozhodným bude právo osobou zvolené. Dle čl. 24 odst. 2 Nařízení o dědictví si osoba může zvolit jako právo, kterým se bude řídit jiné pořízení pro případ smrti co do jeho přípustnosti a věcné platnosti, právo, které by si mohla zvolit jako dědický statut v souladu s čl. 22 za podmínek v něm uvedených. Okruh právních řádů, které osoba může zvolit, je tedy stejně jako u volby práva pro dědické poměry omezen na právní řád nebo právní řády států, jejichž státním příslušníkem je osoba v době volby nebo v době smrti. Dle čl. 25 odst. 3 si strany dědické smlouvy (po jednom nebo i po více zůstavitelích) mohou zvolit, jakým právem se tato smlouva bude řídit co do její přípustnosti, věcné platnosti a závazných účinků, včetně podmínek pro její zrušení, opět za podmínek čl. 22 Nařízení o dědictví. Zvoleným právem může být pouze právo, které by si osoba nebo jedna z osob, jejichž majetek je dotčen, mohla zvolit dle čl. 22, tj. právo státu, jehož je osoba občanem ke dni učinění pořízení nebo ke dni smrti. Zda za „osoby, jejichž majetek je dotčen“ je třeba považovat doslovně všechny takové osoby, které jsou stranou dědické smlouvy, či pouze osoby, jejichž dědictví se dědická smlouva týká, z českého jazykového znění Nařízení o dědictví zcela jednoznačně nevyplývá. Ze systematiky článku, anglického jazykového znění „*whose estate is involved*“ a francouzského jazykového znění „*dont la succession est concernée*“ lze však přesvědčivě dovést, že se jedná pouze o ty, jejichž dědění dědická smlouva upravuje.

144 BONOMI, A. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 445, al. 30-31

Volbu dle čl. 24 odst. 2 a čl. 25 odst. 3 Nařízení o dědictví lze v souladu s čl. 22 odst. 2 provést, případně odvolat či změnit, buď výslovně v pořízení pro případ smrti, nebo též konkludentně (musí z ustanovení pořízení vyplývat). Dovedit konkludentní volbu může rozhodující orgán na základě posouzení skutkových okolností.¹⁴⁵ Pro praxi při sepisování pořízení pro případ smrti lze doporučit případnou volbu práva pro přípustnost a platnost pořízení dle čl. 24 nebo čl. 25 a volbu práva pro dědické poměry dle čl. 22 Nařízení o dědictví výslovně stanovit a rozlišit.

4.4 Přípustnost a platnost starších pořízení pro případ smrti

Přechodné ustanovení čl. 83 Nařízení o dědictví stanoví pro pořízení pro případ smrti učiněná před 17.8.2015 (tj. před datem použitelnosti Nařízení o dědictví), že mají být považována za platná co do přípustnosti, obsahu i formy, jestliže vyhovují podmínkám stanoveným v kapitole III. Nařízení o dědictví, nebo pravidlům mezinárodního práva soukromého, jež byla v době vyhotovení platná ve státě, kde měl zůstavitel obvyklý pobyt, nebo v kterémkoliv ze států, jehož byl státním příslušníkem, nebo členského státu, v němž sídlí orgán, který se dědictvím zabývá. Takto konstruovaná kolizní norma umožňuje, aby pořízení pro případ smrti nezřídká učiněná dlouhou dobu před smrtí zůstavitele, zůstala přípustná a platná i po datu použitelnosti Nařízení o dědictví. Čl. 83 se dle jazykového výkladu vztahuje na všechna pořízení pro případ smrti dle Nařízení o dědictví, a tedy i na dědické smlouvy. České jazykové znění čl. 83, které hovoří o „přípustnosti a platnosti co do obsahu a formy“, považuje Pfeiffer za nevhodně zvolené.¹⁴⁶ Legislativně-technicky správnější a jednoznačnější by i dle mého názoru bylo držet se v kapitole III. Nařízení o dědictví uvedené formulace „věcná platnost“ namísto „platnost co do obsahu“.

¹⁴⁵ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 172.

¹⁴⁶ PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, str. 178

5 Recentní judikatura Soudního Dvora k Nařízení o dědictví

V této kapitole shrnuji a rozebírám vybrané rozsudky SD EU, která se zabývají Nařízením o dědictví a vyjasňují některé výkladové problémy. Uvedená judikatura se nedotýká pouze problematiky dědického statutu, ale postihuje aplikaci Nařízení o dědictví jako komplexního právního předpisu.

5.1 Rozsudek ve věci Mahnkopf

K hranici mezi normami manželského majetkového práva a dědění majetku zemřelých osob dle Nařízení o dědictví se vyjádřil SD EU ve svém rozhodnutí o předběžné otázce ve věci Mahnkopf ze dne 1. března 2018 v souvislosti s evropským dědickým osvědčením.¹⁴⁷ V době smrti ženatý zůstavitel Lutz Mahnkopf zemřel dne 29. srpna 2015. On i jeho manželka Doris Margret Lisette Mahnkopf byli německými státními příslušníky s trvalým pobytem v Německu. Manželé neuzavřeli manželskou smlouvu a jejich manželský majetkový režim oddělených jmění s vyrovnáním majetku nabytého za dobu trvání manželství při jeho zániku se řídil německým zákonem. Zůstavitel zanechal majetek v Německu a dále spoluvlastnický podíl na pozemku ve Švédsku. Zůstavitel nezanechal pořízení pro případ smrti, zanechal dědice ze zákona a sice pozůstalou manželku a jediného syna. Obvodní soud v Schönbergu vydal na návrh pozůstalé manželky vnitrostátní dědické osvědčení, které uvádělo v souladu s německým právem, jakožto právem rozhodným, že pozůstalá manželka a pozůstalý syn dědí každý jednu polovinu pozůstalosti, s tím, že zákonný podíl jedné čtvrtiny, který by jinak připadl pozůstalé manželce, byl zvýšen přeživší manželce o jednu čtvrtinu v důsledku vyrovnání majetku nabytého během manželství při jeho zániku, které se dle německého zákona provádí v tomto zákonném manželském majetkovém režimu.¹⁴⁸ Následně pozůstalá manželka požádala notáře o vydání evropského dědického osvědčení dle čl. 62 a následující Nařízení o dědictví za účelem převodu vlastnického práva k podílu na nemovitosti nacházející se ve Švédsku. Notář žádost zaslal Obvodnímu soudu v Schönbergu, který ji zamítl s odůvodněním, že dědický podíl pozůstalé manželky vycházel ve výši jedné čtvrtiny nikoli z dědického režimu, nýbrž z úpravy majetkových poměrů v manželství, které jsou z působnosti Nařízení o dědictví vyloučeny.

Proti rozhodnutí soudu v Schönbergu se pozůstalá manželka odvolala k Vrchnímu zemskému soudu v Berlíně, jenž předložil SD EU tři předběžné otázky. První zněla, zda je nutno vykládat čl. 1 odst. 1 Nařízení o dědictví tak, že jeho působnost se vztahuje též na ustanovení národního práva, která řeší stejně jako dotčené ustanovení německého zákona majetkoprávní

147 Rozsudek Soudního Dvora C-558/16 ze dne 1.3.2018 Mahnkopf [cit. dne 12.3.2020] Dostupný z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=8457B97F00EE0E2BB6F9E995DD944EAF?text=&docid=199805&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1162223>.

148 § 1371 Bürgerliches Gesetzbuch.

otázky po smrti jednoho z manželů navýšením zákonného dědického podílu přeživšímu manželovi. Předkládající soud uvedl, že právní teorie není jednotná, pokud jde o určení, zda je předmětné ustanovení německého zákona normou dědického práva nebo normou upravující manželské majetkové poměry a domnívá se, že by se měla posoudit s ohledem na svůj účel, kterým je rozdělení majetku nabytého během trvání manželství z důvodu jeho zániku úmrtím jednoho z manželů, jako pravidlo, které nespadá pod „dědění majetku zemřelých osob“ v čl. 1 odst. 1 Nařízení o dědictví. V opačném případě, tj. kdyby pravidlo bylo považováno za pravidlo dědického práva, užilo by se ho vždy jen v případě, že by bylo jako rozhodné právo pro dědění stanoveno německé právo.

Soudní dvůr v odůvodnění rozsudku v odkazu na svou ustálenou judikaturu zdůraznil princip jednotného použití, autonomního a jednotného výkladu unijního práva v celé Evropské Unii. Uvedl, že takový výklad musí vždy přihlížet k cíli sledovanému danou právní úpravou, tj. zde zejména odstranění překážek uplatňování práv dědiců, odkazovníků a dalších osob v souvislosti s dědictvím, jež má přeshraniční aspekty. Německá vláda ve svém vyjádření v řízení o předběžné otázce zastávala pozici, že účelem dotčeného ustanovení německého práva je paušálně vypořádat majetek nabytý za doby trvání manželství bez nutnosti zjišťovat přesně složení a cenu majetku při uzavření manželství a při jeho zániku. Soud se přiklonil k názoru generálního advokáta SD EU, jenž ve svém stanovisku uvedl, že se spíše jedná o nárok pozůstalých manželů na majetek již zahrnutý v pozůstalosti nežli o rozdělování majetku mezi manžely, a účelem takové právní úpravy je tedy vymezení dědického podílu pozůstalého manžela oproti podílům dalších dědiců. Z tohoto důvodu je třeba považovat takové ustanovení jako v dotčeném případě za pravidlo spadající do působnosti Nařízení o dědictví. SD EU dále konstatoval, že s ohledem na odpověď na první předběžnou otázku není třeba odpovědi na druhou a třetí otázku, zda je možné v případě, že dané pravidlo do působnosti Nařízení o dědictví nespadá, uvést podíl manžela jako celek (tj. část z titulu dědění, část z titulu zvýšení podílu pozůstalého manžela) v evropském dědickém osvědčení a zda v evropském dědickém osvědčení lze pro informaci uvést, že dědický podíl manžela byl zvýšen na základě majetkoprávní úpravy. Naopak již v odůvodnění odpovědi na první otázku uvedl, že výklad v tom smyslu, že dotčené ustanovení vnitrostátního práva spadá do působnosti Nařízení o dědictví, přímo umožňuje obě shora uvedené skutečnosti do evropského dědického osvědčení uvést s tím, že osvědčení vyvolává účinky ve všech členských státech a předpokládá se, že osoba v něm uvedená disponuje v osvědčení uvedenými právy bez dalších podmínek nebo omezení.

5.2 Rozsudek ve věci Kubicka

V řízení o předběžné otázce ve věci Kubicka, C-218/16, ve které SD EU rozhodl rozsudkem dne 12. října 2017, se soud zabýval povahou věcných práv v souvislosti s přeshraničním děděním.¹⁴⁹ Ve zkoumané věci Aleksandra Kubicka, státní příslušnice Polské republiky, vdaná za německého státního příslušníka, vlastnila ve spoluvlastnictví se svým manželem v Německu pozemek, na němž byl postaven jejich dům. Paní Kubicka se obrátila na notáře v Polsku za účelem sepsání závěti, již si přála zvolit za rozhodné právo pro dědické poměry polské právo a již chtěla ve prospěch svého manžela zřídit odkaz *per vindicationem* (tj. aby odkazovník – manžel nabyl vlastnické právo k předmětu odkazu okamžikem zahájení dědického řízení dle ust. § 981 odst. 1 Kodeks Cywilny (polský občanský zákoník)). Předmětem odkazu by byl podíl na shora uvedeném pozemku v Německu. Neboť bylo jejím záměrem vyhnout se dodatečným nákladům spojeným s nutností zastupování jejich nezletilých dětí v dědickém řízení, *expressis verbis* uvedla, že si nepřeje zřízení běžného odkazu (tzv. odkazu *par condemnationem* – tj. obligačního závazku dědiců vydat předmět odkazu odkazovníkovi po smrti zůstavitele).

Notářský tajemník odmítl dle notářského řádu sepsání závěti s poukazem na to, že taková závěť by byla v rozporu s německým právem a judikaturou týkající se věcných práv a katastru nemovitostí, na něž je třeba brát zřetel podle čl. 1 odst. 2 a čl. 31 Nařízení o dědictví. Neboť německé právo na rozdíl od práva polského odkaz *per vindicationem* nezná, aplikoval by se čl. 31 Nařízení o dědictví, který stanoví, že pokud věcné právo neexistuje v právním řádu členského státu, v němž se osoba takového práva dovolává (tj. v tomto případě v Německu), je třeba toto věcné právo v možném rozsahu přizpůsobit nejpodobnějšímu rovnocennému věcnému právu existujícímu v rámci daného právního řádu, a to s ohledem na zájem, cíle a účinky, které má toto právo sledovat (tzv. adaptace věcných práv). Dle německého zákona, kterým se Nařízení o dědictví provádí, resp. dle jeho důvodové zprávy, se ale mají cizí odkazy posoudit na základě čl. 31 Nařízení o dědictví jako odkazy *per condemnationem*. Dále také je dle německého práva možné zapsat odkazovníka do katastru nemovitostí pouze na podkladě smlouvy mezi odkazovníkem a dědici zůstavitele.

Proti odmítnutí sepsání závěti se A. Kubicka odvolala k Okresnímu soudu ve Velkopolském Hořově, který položil Soudnímu dvoru předběžnou otázku, zda je třeba vykládat články Nařízení o dědictví ohledně vyloučení povahy věcných práv a ohledně zápisů práv do rejstříků z věcné působnosti Nařízení o dědictví a čl. 31 Nařízení o dědictví tak, že tato ustanovení umožňují odmítnout uznání věcněprávních účinků odkazu *per vindicationem*, které

149 Rozsudek Soudního Dvora C-218/16 ze dne 12.10.2017 Kubicka [cit. dne 5.11.2020] Dostupný z: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-218/16&language=CS>.

jsou stanoveny dědickým statutem, pokud se takový odkaz vztahuje k nemovité věci, jež se nachází v členském státě, která nezná odkaz s přímým věcněprávním účinkem (neboli nezná odkaz, jímž přímo vzniká vlastnické, resp. jiné věcné právo). Jako první se SD EU vypořádal s námitkami maďarské a německé vlády, které se domnívaly, že taková otázka je nepřípustná, neboť je hypotetické povahy a týká se sporu, který dosud nevznikl, jelikož pořizovatelka nezemřela. SD EU konstatoval, že jedním z cílů Nařízení o dědictví je umožnit občanům EU předem si uspořádat své dědictví, a proto nelze dovozovat, že pokud dosud nedošlo k zahájení dědického řízení, jedná se o hypotetickou otázku. K samotné předběžné otázce SD EU argumentoval bodem 15 recitálu Nařízení o dědictví, který stanoví, že Nařízení o dědictví nemá nabourávat *numerus clausus* (tj. omezený počet) věcných práv národních právních řádů a že členský stát nemá povinnost uznávat věcné právo k majetku nacházejícímu se na jeho území, jestliže jeho právní řád dané věcné právo nezná. Ve zkoumaném případě však šlo jak v případě odkazu *per vindicationem* i *per condemnationem* o způsob přechodu vlastnického práva, což je věcné právo známé oběma dotčeným právními řády. SD EU uzavřel, že Nařízení o dědictví neumožňuje odmítnout věcněprávní účinky odkazu *per vindicationem*, stanovené dědickým statutem, jestliže se odkaz vztahuje k nemovité věci, která se nachází v členském státě, který druh odkazu s přímým věcněprávním účinkem nezná. Stanovisko generálního advokáta SD EU též vyzdvihuje, že tento výklad zaručuje volbě práva pro dědické poměry plnou účinnost.

5.3 Rozsudek ve věci E.E.

Dohodou o volbě soudu se SD EU zabýval v řízení o předběžné otázce ve věci C-80/19.¹⁵⁰ Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podal Nejvyšší soud pro občanskoprávní a trestní věci v Litvě, neboť jej považoval za potřebné pro rozhodnutí o žalobě napadající odmítnutí litevského notáře zahájit dědické řízení a vydat vnitrostátní osvědčení o dědických právech. V původním řízení se jednalo o dědictví po státní příslušnici Litvy, která se v době svého úmrtí přestěhovala se svým manželem, německým státním příslušníkem, do Německa. Zůstavitelka sepsala dne 4.7.2013 závěť před notářem v Litvě a ustanovila svého syna E.E. jediným dědicem veškerého svého majetku. Zůstavitelka zemřela a bylo zjištěno, že zanechala pouze nemovitý majetek nacházející se výlučně v Litvě. Pozůstalý manžel zůstavitelky prohlásil, že se vzdává všech nároků na dědictví a souhlasí s uplatněním litevského práva. Dne 17.7. 2017 požádal syn zůstavitelky E.E. o zahájení dědického řízení a vydání osvědčení o dědických právech, což litevský notář odmítl s tím, že místo obvyklého pobytu zůstavitelky se ve smyslu Nařízení o dědictví nacházelo v době její smrti v Německu. Syn zůstavitelky napadl odmítnutí notáře před litevským okresním soudem v Kaunasu, který zrušil notářské rozhodnutí a nařídil

150 Rozsudek Soudního Dvora ze dne 16.7.2020, E.E., C-80/19, [cit. dne 5.11.2020] Dostupný z: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-80/19&language=CS>.

notáři dané úkony provést. Notář dále napadl rozhodnutí okresního soudu u krajského soudu v Kaunasu, který jej zrušil s konstatováním, že pokud je obvyklý pobyt zůstavitelky sporný, je pouze v rukách soudu určit, zda se obvyklý pobyt nacházel v zemi jejího původu a že notář nepředestřel tuto otázku před soudem a soud prvního stupně vystavěl své závěry pouze na obecných zásadách. Syn zůstavitelky E.E. dále podal kasační opravný prostředek k Nejvyššímu soudu, který následně položil SD EU celkem šest předběžných otázek ohledně výkladu Nařízení o dědictví.

První otázkou bylo, zda má být situace jako v projednávaném případě posouzena jako dědění s přeshraničním prvkem ve smyslu Nařízení o dědictví. SD EU došel k názoru, že skutkový stav výše je nutno posoudit jako dědění s přeshraničními dopady, neboť lze uvažovat nad stanovením obvyklého pobytu ve dvou různých státech a zároveň se jeden z potencionálních dědiců nachází v Litvě a druhý v Německu, a tudíž se na posuzovaný případ Nařízení o dědictví uplatní.

Další otázkou položenou Soudnímu Dvoru bylo, zda je čl. 4 Nařízení o dědictví nutno vykládat tak, že místo obvyklého pobytu zůstavitele lze určit pouze v jednom konkrétním členském státu. Na tuto otázku, jak je již uvedeno v kapitole Obecné kolizní pravidlo, odpověděl soud kladně.

Následující otázky se věnovaly výkladu pojmu soud ve smyslu čl. 3 odst. 2 Nařízení o dědictví a rozhodnutí ve smyslu čl. 3 odst. 1 písm. g) Nařízení o dědictví. S ohledem na zaměření této práce na dědický statut se na tomto místě této problematice nebudu blíže věnovat.

V závěru se SD EU vyjadřoval k otázce, zda lze ve výše uvedeném skutkovém případě spatřovat dohodu, která platně vede k určení příslušného soudu a k použití jiného dědického statutu, než které by jinak byly určeny na základě Nařízení o dědictví. Pokud jde o „dohodu“ o výlučné příslušnosti soudu v předmětném případě, ta nenaplnuje formální podmínky dohody o volbě soudu dle čl. 5 Nařízení o dědictví a vlastně se nejedná o dohodu, ale o jednostranné prohlášení pozůstalého manžela, že příslušnost litevských soudů uznává. SD EU uvedl, že je na předkládajícím soudu, aby určil, zda takové prohlášení má účinky uznání příslušnosti dle čl. 7 písm. c) Nařízení o dědictví, tj. vede k založení výlučné mezinárodní příslušnosti litevského soudu. K použití litevského práva soud konstatoval, že je třeba využít přechodných ustanovení Nařízení o dědictví, neboť závěť zůstavitelky byla sepsána před 17.8.2015, tj. před použitelností Nařízení o dědictví. Čl. 83 odst. 4 Nařízení o dědictví stanoví, že pokud bylo pořízení pro případ smrti učiněno před datem použitelnosti (účinnosti) Nařízení o dědictví a zároveň je sepsáno v souladu s právem státu, jehož právo by zůstavitel dle Nařízení o dědictví mohl zvolit jako právo rozhodné, pak se toto právo považuje za právo zvolené pro dědění. Protože zůstavitelka

pořídila pro případ smrti podle litevského práva před datem použitelnosti Nařízení o dědictví (17.8.2015), bylo třeba považovat litevské právo za rozhodné. SD EU tedy uzavřel, že vůle zůstavitele i dohoda mezi oprávněnými dědici může vést k určení příslušnosti soudu a k použití jiného práva, než jaké by jinak vyplývaly z kritérií Nařízení o dědictví.

Závěr

Cílem předložené práce bylo analyzovat relevantní právní předpisy upravující dědictví s mezinárodním prvkem z pohledu České republiky, vymezit jejich vztahy a dále provést rozbor právní úpravy dědického statutu a přípustnosti a platnosti pořízení pro případ smrti dle Nařízení o dědictví. Práce se zaměřuje právě na úpravu v Nařízení o dědictví, neboť se v evropském prostoru jedná o klíčový právní předpis, který unifikoval úpravu mezinárodního dědického práva v rámci Evropské Unie (s výjimkou členských států Dánska a Irsko, které nejsou Nařízením o dědictví vázány). Zároveň je však patrné, že právní úprava obsažená ve dvoustranných mezinárodních smlouvách o právní pomoci s použitelností Nařízení o dědictví nepozbyla svou relevanci, neboť úprava v mezinárodních smlouvách uzavřených mezi členským státem EU a třetím státem má nadále přednost před právní úpravou v Nařízení o dědictví. Přednostní aplikace smluv se třetími státy před unijními normami bývá označována za slabinu kolizní legislativy Evropské Unie nejen v oblasti mezinárodního dědického práva.¹⁵¹ Různorodá úprava dědických otázek ve dvoustranných mezinárodních smlouvách ve svém důsledku narušuje jednotnou aplikaci Nařízení o dědictví. Je tomu tak kromě výše uvedeného použití mezinárodních smluv se třetími státy proto, že členské státy Evropské Unie, které ke dni použitelnosti Nařízení o dědictví spolu měly sjednanou mezinárodní smlouvu upravující dědické otázky, aplikují namísto úpravy v dané mezinárodní smlouvě Nařízení o dědictví, avšak na otázky, které Nařízení o dědictví neupravuje, se i nadále použije úprava v mezinárodní smlouvě uzavřené mezi členskými státy. Tím dochází k potřebě aplikace více právních předpisů na jediný soukromoprávní poměr a tedy různým výsledkům v různých členských státech.

Práce dále rozebírá specifika hraničních určovatelů typických pro mezinárodní dědické právo, zejména pak posledního obvyklého pobytu zůstavitele v době smrti, jakožto hraničního určovatele v primární kolizní normě českého ZMPS (§ 76) i v obecné kolizní normě Nařízení o dědictví (čl. 21). Poslední obvyklý pobyt zůstavitele nemá vlastní legální definici ani v unijním ani ve vnitrostátním právu. Komentářová literatura k českému ZMPS ohledně výkladu tohoto hraničního určovatele odkazuje k unijnímu právu, z nějž do našeho právního řádu pronikl.¹⁵² Zásady interpretace obvyklého pobytu zůstavitele v době smrti SD EU precizuje soudním výkladem.¹⁵³ Je však vždy na bedrech rozhodujícího orgánu v každém jednotlivém případě, aby

151 DUTTA, A., WURMNEST, W. in DUTTA, A., WURMNEST, W. *European Private International Law and Member State Treaties with Third States*. str. 1.

152 BŘÍZA, BŘICHÁČEK, FIŠEROVÁ, Komentář: Zákon o mezinárodním právu soukromém, 1. vydání, 2014, str. 413-425.

153 ZALUCKI, Mariusz. Attempts to Harmonize the Inheritance Law in Europe: Past, Present, and Future. *Iowa Law Review* [online]. 2018, **103**(5) [cit. 2021-01-05]. Dostupné z: <https://ilr.law.uiowa.edu/print/volume-103-issue-5/attempts-to-harmonize-the-inheritance-law-in-europe-past-present-and-future/>.

zkoumal konkrétní skutkové okolnosti života určitého zůstavitele, individuálně je posoudil a místo posledního obvyklého pobytu určil. Na rozdíl od formálního hraničního určovatele státní příslušnosti, který byl určovatelem obvyklého pobytu v době smrti nahrazen, je obvyklý pobyt flexibilním, dynamickým, progresivním a neformalistickým kritériem. Odvozování obvyklého pobytu od skutkových okolností života zůstavitele, namísto jasně stanoveného a stabilního kritéria státního občanství, je ale dvojsečné, neboť dává velký prostor pro interpretaci do rukou rozhodujícího orgánu, což může v případě nepřiléhavé aplikace kritéria vést k prolomení právní jistoty. Zcela jasná interpretační vodítka obvyklého pobytu zůstavitele a tedy předvídatelnost dědického statutu jsou zásadní pro právní jistotu při plánování pozůstalosti a musí být plně srozumitelná nejen pro právníky, ale měla by být též uchopitelná pro poučenou laickou veřejnost. Pořizovatelé totiž dle Nařízení o dědictví mohou provést též volbu dědického statutu, která vyžaduje vyšší míru pochopení principů mezinárodního dědického práva. Nařízení o dědictví omezuje z důvodu ochrany legitimního očekávání dědiců volbu práva pouze na právo státu, jehož je pořizovatel státním příslušníkem. *Professio iuris* přináší do dědického práva posílení autonomie vůle zůstavitele, avšak s ohledem na množství podmínek na její platnost tak, aby vyvolávala očekávané účinky, může být též její správná konstrukce komplikovaná. Dospěla jsem k závěru, že plánování přeshraniční pozůstalosti a případná volba dědického statutu či práva rozhodného pro přípustnost a platnost pořízení pro případ smrti by vždy, přestože to Nařízení o dědictví nevyžaduje, měly být prováděny za asistence právního profesionála, neboť vyžaduje vysokou úroveň specializovaných odborných znalostí.

Domnívám se, že i přesto, že Nařízení o dědictví je účinné již přes 5 let, praxe se teprve nyní s jeho pravidly (včetně norem mezinárodní příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí v dědických věcech) sžívá a jejich aplikace se stává v České republice běžnou praxí notářů, kteří z pověření soudu vykonávají jako soudní komisaři úkony soudu prvního stupně v řízení o pozůstalosti¹⁵⁴ a také poskytují právní poradenství při plánování pozůstalostí. Právě nedostatečná obeznámenost s normami Nařízení o dědictví v právní praxi dle mého názoru a dosavadních zkušeností stojí v cestě uplatnění jeho plného potenciálu pro usnadnění řešení přeshraničních dědictví.

Nařízení o dědictví nepochybně zpřehlednilo právní úpravu mezinárodních dědictví napříč členskými státy. I přesto ale stále existují judikaturou nevyjasněné otázky ohledně výkladu Nařízení o dědictví a otázky související s adaptací právních řádů členských států tak, aby nekladly překážky cílům Nařízení o dědictví, z nichž některé otázky týkající se dědického statutu a přípustnosti a platnosti pořízení pro případ smrti jsem popsala v této práci. Například se jedná o přerušení bludného kruhu při zpětném a dalším odkazu, o chybějící pravidla pro lokalizaci

154 Ust. § 100 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

majetku pro účely úpravy odúmrti a imperativních norem,¹⁵⁵ způsob adaptace věcných práv, vnitrostátní normy poskytující ochranu nepominutelným dědicům nebo výklad pojmu dědická smlouva. Poslední kapitola této práce je věnována právě rozsudkům Soudního dvora EU, které odpovídají na předběžné otázky soudů členských států ohledně výkladu Nařízení o dědictví. Judikatura však vzniká pozvolna a možné způsoby řešení problematických otázek tak nezbyvá než hledat v doktrinálním výkladu.¹⁵⁶

Předkládaná práce může sloužit jako podklad pro další zkoumání vývoje mezinárodního dědického práva a dopadů použitelnosti Nařízení o dědictví na případy dědictví s mezinárodním prvkem v rámci Evropské Unie.

155 WAUTELET, P. in BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. str. 520.

156 ZALUCKI, Mariusz. Attempts to Harmonize the Inheritance Law in Europe: Past, Present, and Future. *Iowa Law Review* [online]. 2018, **103**(5) [cit. 2021-01-05]. Dostupné z: <https://ilr.law.uiowa.edu/print/volume-103-issue-5/attempts-to-harmonize-the-inheritance-law-in-europe-past-present-and-future/>.

Seznam zkratek

Nařízení o dědictví – nařízení č. 650/2012 ze dne 4.6.2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení

SD EU – Soudní dvůr Evropské Unie

ZMPS - zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

pořízení – pořízení pro případ smrti

Seznam citovaných a použitých zdrojů

1. Monografie

BONOMI, A., WAUTELET, P. Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement (UE) n 650/2012. 2e édition. 2016. 1065 s. ISBN 978-2-8027-4898-4.

BŘÍZA, BŘICHÁČEK, FIŠEROVÁ, Komentář: Zákon o mezinárodním právu soukromém, 1. vydání, 2014, 767 s. ISBN 978-80-7400-528-2.

DE WAAL, M. Comparative Succession Law, The Oxford Handbook of Comparative Law, 1. edice.

DUTTA, A., WURMNEST, W. *European Private International Law and Member State Treaties with Third States*. 2019. 465 s. ISBN 978-1-78068-664-6.

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné . Svazek 4. díl čtvrtý: Dědické právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 196 s. ISBN: 978-80-7478-325-8

JOKLOVÁ, Andrea. *Dědictví v mezinárodním právu soukromém*. Praha, 2011. Rigorózní práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta.

KUČERA, Z.; PAUKNEROVÁ, M.; RŮŽIČKA, K. et al. Mezinárodní právo soukromé. 8. vyd. Plzeň – Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015, 430 s. ISBN: 978-80-7380-550-0.

PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, str. 409. ISBN 9788074000348.

PFEIFFER, M. Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, 228 s. ISBN: 978-80-7552-798-1.

PFEIFFER, M. Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013. 192 s. ISBN 978-80-87576-84-7.

ROZEHNALOVÁ, N., VALDHANS, J., DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. *Mezinárodní právo soukromé Evropské Unie*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. 392 s. ISBN 978-80-7598-123-3.

ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 272 s. ISBN 978-80-7552-501-7.

VALDHANS, Jiří. *Odchytky od neutrálního kolizního řešení*. Brno, 2019. Habilitační práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta.

2. Odborné časopisy a příspěvky ve sbornících

HAYTON, D., Determination of the Objectively Applicable Law Governing Succession to Deceaseds' Estates, [cit. dne 22.2.2020] Dostupné z : http://www.successions.org/08_Hayton.pdf.

MILER, Dorota. The EU Succession Regulation and forced heirship: a potential violation of German public policy? *Journal of Private International Law*. 2020 (16), str. 334-349.

PFEIFFER, M. in *Pocta prof. JUDr. Květoslavu Růžičkovi, CSc., k 70. narozeninám, Poláček, B. (ed.). Několik úvah nad obvyklým pobytem zůstavitele – klíčovým pojmem nařízení o dědictví*. Praha. Wolters Kluwer, 2016, 458 s. ISBN 978-80-7478-976-2.

POPESCU, Andrei Dan. Guide on international private law in succession matters. Notaries of Europe[online]. Publikováno dne 28. 2. 2015 [cit. 6.11.2020], s. 81 <http://www.notaries-of-europe.eu/index.php?pageID=11975>.

ŘÍHA, Martin. Evropské dědické nařízení vstoupilo v platnost. *Ad Notam*. 2012, **2012(5)**, 14-17.

ZALUCKI, Mariusz. Attempts to Harmonize the Inheritance Law in Europe: Past, Present, and Future. *Iowa Law Review* [online]. 2018, **103(5)** [cit. 2021-01-05]. Dostupné z: <https://ilr.law.uiowa.edu/print/volume-103-issue-5/attempts-to-harmonize-the-inheritance-law-in-europe-past-present-and-future/>.

3. Právní předpisy a související dokumenty

§ 1371 Bürgerliches Gesetzbuch.

Čl. 809 a násl. Code Civil.

Důvodová zpráva k Úmluvě o zavedení evidenčního systému závětí. Convention on the Establishment of a Scheme of Registration of Wills - Explanatory Report. [cit. dne 8.3.2020] Dostupné z <http://www.worldlii.org/int/other/COETSER/1972/6.html>.

Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 326, 26.10.2012.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4.6.2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II).

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).

Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností.

Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky.

Návrh Nařízení o dědictví Komise EU ze dne 14.10.2009, C7-0236/09.

Nordická úmluva. Convention Between Norway, Denmark, Finland, Iceland And Sweden On Inheritance And Estate Probate. [cit. dne 8.3.2020] Dostupné z: <https://www.global-regulation.com/translation/norway/5961880/convention-between-norway%252c-denmark%252c-finland%252c-iceland-and-sweden-on-inheritance-and-estate-probate.html>.

Sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 63/1990 Sb.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 123/2002 Sb.m.s.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 133/2003 Sb.m.s.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 2/2006 Sb.

Smlouva o fungování Evropské unie. Úř. věst. C 326, 26.10.2012.

Úmluva o právu použitelném na formu závětí. Convention providing uniform law on the form of an international will. [cit. dne 2.3.2020] Dostupné z: <https://www.unidroit.org/instruments/international-will>.

Úmluva o právu rozhodném pro dědění majetku zemřelých osob. Convention on Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons (uzavřená dne 1.8.1989)

Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřená k podpisu v Římě dne 19. června 1980.

Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 27. září 1968.

Úmluva o zavedení evidenčního systému závětí. Convention on the Establishment of a Scheme of Registration of Wills. [cit. dne 8.3.2020] Dostupné z:

<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/077>.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Vyhláška ministra zahraničí č. 3/1978 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 80/1981 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 1/1996 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 106/1978 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 17/1984 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 207/1964 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 207/1964 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 23/1929 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 40/1981 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 44/1983 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 6/1989 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 76/1990 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 8/1986 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 93/1989 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 96/1983 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 97/1960 Sb.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 98/1984 Sb.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

4. Judikatura

Rozsudek Německého Federálního ústavního soudu ze dne 19.4.2005, sp.zn. 1 BvR 1644/00.

Rozsudek Soudního Dvora C-218/16 ze dne 12.10.2017 Kubicka.

Rozsudek Soudního Dvora C-558/16 ze dne 1.3.2018 Mahnkopf.

Rozsudek Soudního Dvora C-80/19 ze dne 16.7.2020, E.E.

Rozsudek Soudního Dvora ze dne 15. července 1964, Costa vs E.N.E.L., 6/64.

Rozsudek Soudního Dvora ze dne 12.10.2017, Kubicka, C-218/16.

Rozsudek Soudního Dvora ze dne 16.7.2020, C-80/19.

Rozsudek Soudního Dvora ze dne 21. června 2018, Oberle, C-20/17.

Rozsudek Soudního Dvora ze dne 9. března 1978, Amministrazione delle Finanze dello Stato vs Simmenthal, 106/77.

Stanovisko Generálního advokáta M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONY přednesené dne 26. března 2020, ve věci C-80/19.

5. Elektronické zdroje

Aktuality. Ministerstvo zahraničních věcí. [cit. dne 27.10.2020] Dostupné z:
https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/mezinarodni_smlouvy/index.html.

Český statistický úřad. Vývoj počtu cizinců v ČR podle pobytu. [cit. dne 26.10.2020] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>.

Eurostat. Statistika migrace a migrující populace. [cit. dne 26.10.2020] Dostupné z:
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics/cs#Eurostat%20.

Portál evropské e-justice. Omezení dědění – zvláštní pravidla. [cit. dne 17.11.2020] Dostupné z:
https://e-justice.europa.eu/content_restrictions_on_successions_special_rules-487-cs.do?clang=cs.

Portál evropské e-justice. Omezení dědění – zvláštní pravidla. [cit. dne 17.11.2020] Dostupné z:
https://e-justice.europa.eu/content_restrictions_on_successions_special_rules-487-cs.do?clang=cs.

Portál evropské e-justice. Omezení dědění – zvláštní pravidla. Česká republika. [cit. dne 17.11.2020] Dostupné z:
https://e-justice.europa.eu/content_restrictions_on_successions_special_rules-487-cz-cs.do?member=1.

Přehled dvoustranných smluv o mezinárodní právní pomoci. [cit. dne 9.3.2020] Dostupné z:
<https://www.justice.cz/web/msp/dvoustranne-smlouvy#Ch>.

Statusová tabulka Úmluvy o mezinárodní správě pozůstalosti. [cit. dne 2.3.2020] Dostupné z:
<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=83>.

Statusová tabulka Úmluvy o právu použitelném na formu závěti. [cit. dne 2.3.2020] Dostupné z:
<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=40>.

Statusová tabulka Úmluvy o právu rozhodném pro dědění majetku zemřelých osob. [cit. dne 2.3.2020] Dostupné z <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=62>.

Mezinárodní dědické právo s důrazem na evropskou úpravu

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá právní úpravou dědictví s mezinárodním prvkem s důrazem na Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4.6.2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (Nařízení o dědictví). Práce nejprve vymezuje předmět mezinárodního dědického práva a popisuje metody jeho právní úpravy. Dále se práce podrobněji věnuje pramenům mezinárodního dědického práva a jejich vzájemným vztahům, zejména pak vztahu dvoustranných mezinárodních smluv a Nařízení o dědictví. Následně práce vymezuje *lex hereditatis* (právo rozhodné pro dědické poměry) a hraniční určovatele pro mezinárodní dědické právo typické, tedy státní příslušnost zůstavitele, poslední obvyklý pobyt zůstavitele a polohu nemovité věci.

Jádro práce tvoří kapitoly věnující se kolizním normám stanovujícím rozhodné právo pro dědické poměry dle Nařízení o dědictví a souvisejícím institutům mezinárodního práva soukromého v souvislosti s přeshraničním děděním, které dědický statut ovlivňují, jako je např. výhrada veřejného pořádku a imperativní normy, a také kapitoly o kolizních normách pro přípustnost a platnost pořízení pro případ smrti. Nařízení o dědictví rovněž zakotvuje omezenou možnost zůstavitele zvolit si dědický statut a právo rozhodné pro přípustnost a platnost pořízení pro případ smrti. Jednotná kolizní úprava práva rozhodného pro děděním dle Nařízení o dědictví jednoznačně přispívá k možnosti fyzických osob naplánovat si přeshraniční pozůstalost. Práce se rovněž dotýká problematiky přeshraniční odúmrti.

Zároveň práce poukazuje na některé dosud nejednoznačně vykládané otázky aplikace Nařízení o dědictví spojených s rozhodným právem. Na tyto otázky nachází postupně závazné odpovědi Soudní Dvůr Evropské Unie prostřednictvím řízení o předběžných otázkách iniciovaných soudy států vázaných Nařízením o dědictví. Vybrané recentní rozsudky Soudního dvora jsou analyzovány v závěru práce.

Klíčová slova: dědictví, obvyklý pobyt, nařízení Evropské Unie

International succession law with emphasis on European legislation

Abstract

This thesis deals with legislation on cross-border succession with emphasis on Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession (Succession Regulation). Firstly the thesis delimits the subject of international succession law and describes its legislative methods. Furthermore the thesis in closer detail deals with sources of international succession law and their mutual relationships, particularly the relationship between bilateral international treaties and the Succession Regulation. Consequently the diploma thesis define *lex hereditatis* (law applicable to succession) and borderline determinants typical for international succession law, namely a nationality, a last habitual residence and a location of immovable property.

A core of this thesis is composed of chapters handling conflict of laws norms according to the Succession Regulation which determine an applicable law to succession and international private law institutes related to it which influence *lex hereditatis*, such as order public reservation and imperative norms and also chapters handling conflict of laws rules which determine an applicable law to admissibility and validity of dispositions of property upon death. The Succession Regulation also lays down a limited option of choice of law of a *lex hereditatis* and applicable law to admissibility and validity of dispositions of property upon death by a testator. Uniform conflict of laws legislation in succession matters of the Succession Regulation unambiguously contributes to the possibility of individuals to plan their estate. The diploma thesis concerns with topic of a cross-border escheat, too.

Also, this diploma thesis refers to some problematic questions pertaining to application of provisions concerning applicable law according to Succession Regulation which were not unequivocally solved yet. Answers to these questions are little by little provided by The Court of Justice of European Union in preliminary rulings initiated by courts of European member states bound by the Succession Regulation. Selected judgements of The Court of Justice are analyzed in the very end of the thesis.

Key words: succession, habitual residence, European regulation